

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเกี่ยวกับแบบอย่างทางจริยธรรมของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของผู้บริหารและครูอิสลามศึกษา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเอกสารงานวิจัย โดยลำดับตามหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

2.2 จริยธรรมอิสลาม

2.2.1 ความหมายของจริยธรรมอิสลาม

2.2.2 ความหมายของจริยธรรม

2.2.3 พื้นฐานจริยธรรมอิสลาม

2.2.4 ความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม

2.2.5 ลักษณะและขอบข่ายของจริยธรรม

2.3 องค์ประกอบแบบอย่างทางจริยธรรม

2.3.1 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติงาน

2.3.2 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตน

2.3.3 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติความเป็นมาของอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

การจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม และพูดภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ศาสนาและภาษาเป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ประชาชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในยุคต้นของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาไม่ได้จัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นสาเหตุให้ประชาชนเรียกร้องต่อรัฐให้จัดการศึกษาให้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 1-2) กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการ

ค่านิยม และวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงกำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ดังปรากฏตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่วท 930/2518 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2518 โดยเริ่มทำการสอนตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 13) สาเหตุที่มีการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส, 2544 : 1) โดยสรุปดังนี้

1. มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้าน ตามมัสยิด หรือตั้งเป็นรูปแบบปอเนาะ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน ทำให้โรงเรียนต่างๆ เหล่านั้น ดำเนินการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติอย่างอิสระ ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่จะต้องควบคุมดูแลให้การจัดการเป็นไปสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาลและทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่อยากที่จะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นที่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับการจัดสอนวิชาอิสลามของโรงเรียนเหล่านั้น

2. ทำให้นักเรียนซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมาก เพราะนอกจากจะต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาเรียนปกติแล้ว เด็กๆ เหล่านี้ยังต้องไปเรียนศาสนาอิสลามในโรงเรียนดังกล่าว ตามบ้าน โต๊ะครู ตามมัสยิด หรือปอเนาะในตอนเช้าก่อนไปโรงเรียนประถมศึกษา ในตอนเย็นหลังจากเลิกเรียนหรือเวลาค่ำของทุกวัน นอกจากนั้นยังมีการไปเรียนศาสนาอิสลามในวันเสาร์ อาทิตย์เต็มวัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนตามปกติ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาไม่ดีเท่าที่ควรเช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อัตราตกซ้ำชั้นสูง

3. ครูสอนศาสนาอิสลามตามโรงเรียนต่างๆ ในหมู่บ้านหรือตามมัสยิดเหล่านั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ศาสนาอย่างเดียว ไม่มีวุฒิทางสามัญหรือวุฒิต่างๆ ไม่เคยผ่านการฝึกประสบการณ์การสอนมาก่อน จึงเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการจัดการเรียนการสอน จิตวิทยา และพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ

4. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่างๆ ที่นิยมใช้กันอยู่ในชั้น ส่วนใหญ่เป็นภาษาอาหรับ และอักษรรูมาไนซ์ ซึ่งจัดพิมพ์มาจากต่างประเทศ เนื้อหาสาระบางตอนอาจไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

5. นักเรียนต้องเรียนทั้งภาษาอาหรับและภาษามลายู รูมี และภาษาไทย นับเป็นภาระหนักสำหรับเด็กในวัยนี้ ประกอบกับระบบการจัดการเรียนการสอนไม่มีระบบ และแบบแผนที่เหมาะสม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ จึงได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาสิ่งสำคัญคือหลักสูตรอิสลามที่ถือเป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.1.1 หลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติมีอยู่ 4 ฉบับด้วยกัน ตามวิวัฒนาการหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทยที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 37) ดังนี้

2.1.1.1 หลักสูตรวิชาอิสลามศึกษา พ.ศ.2519

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จึงได้เชิญครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามจำนวน 30 คน มาดำเนินการร่างหลักสูตรการสอนวิชาศาสนาอิสลามระดับประถมศึกษาที่ 1-7 เมื่อ พ.ศ.2519 แล้วเสนอกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาอนุมัติ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้ใช้หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2519

หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 นั้น กำหนดให้ทำการสอน สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงเท่านั้น และให้ทำการสอน 7 วิทยุ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 14) คือ

1. หลักการศรัทธา
2. ศาสนบัญญัติ
3. ศาสนประวัติ
4. จริยธรรม
5. อัลกุรอาน
6. หลักการอ่านอัลกุรอาน
7. ภาษาอาหรับ

2.1.1.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ.2523

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 แทนหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 ทำให้การจัดชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาต้องเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ.2503 นั้น ได้กำหนดให้มีชั้นประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-7 แต่หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้กำหนดให้มีชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาเพียง 6 ปี คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เท่านั้น ด้วยเหตุนี้สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 จึงพิจารณาเห็นว่า หลักสูตรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 นั้น ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา 2521 จึงได้ปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้อง

2.1.1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงจากหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) อันเป็นหลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตร เวลาเรียนเหมือนเดิม เพียงแต่ปรับย้ายเนื้อหาบางส่วนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเพิ่มเติมเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กำหนดแนวทางดำเนินการตลอดจนการวัดผลประเมินผล และติดตามผล เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและการสอดแทรกเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

2.1.1.4 หลักสูตรอิสลามศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2537) ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กระทรวงศึกษาธิการ เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงคำอธิบายอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับการปรับรายวิชาอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยได้ยกเลิกคำอธิบายอิสลามศึกษา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 988/2534 แล้วให้ใช้คำอธิบายอิสลามศึกษาที่ได้ปรับปรุงใหม่ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 1172/2538 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2538 แทน

ก. หลักการ

- 1) เป็นการศึกษาศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน เพื่อสนองความต้องการของชาวไทยมุสลิม
- 2) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองในสังคมและประเทศชาติ
- 3) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมทางศาสนาอิสลามไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ข. จุดหมาย

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีความต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรม ดังนี้

- 1) รู้และเข้าใจคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน
- 2) ปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้อง
- 3) เป็นมุสลิมที่ดีตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 4) สามารถดำรงชีวิตตามวิถีทางของศาสนาอิสลามได้

ค. โครงสร้าง

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษาประกอบด้วยโครงสร้างวิชา 8 รายวิชา คือ

- 1) วิชาหลักศรัทธา (อะกีดะฮฺ) ว่าด้วยหลักการศรัทธา คุณลักษณะของอัลลอฮ์และเราะซูล เตาฮีด การตั้งภาคี
- 2) วิชาศาสนบัญญัติ (ฟิถฮฺ) ว่าด้วยหลักการอิสลามและกฎเกณฑ์เงื่อนไข ข้อห้าม ข้อใช้ต่างๆ ของศาสนกิจ
- 3) วิชาศาสนประวัติ (ตารค) ว่าด้วยชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และผลงานของอะลีฟะฮฺบุนอบักร ﷺ อุมัร ﷺ อุษมาน ﷺ และอะลี ﷺ
- 4) จริยธรรม (อัคลาค) ว่าด้วยกิริยามารยาท การปฏิบัติตนที่ดีตามคำสั่งสอนของศาสนาอิสลาม
- 5) วิชาอัลกุรอาน ว่าด้วยหลักการอ่าน การท่องจำอัลกุรอานและบอกความหมายของสุเราะฮ์ต่างๆ ที่กำหนด
- 6) วิชาเสริมทักษะอัลกุรอาน ว่าด้วยพยัญชนะ สระ เครื่องหมายต่างๆ การประสมพยัญชนะและสระ เน้นการอ่านสุเราะฮ์ต่างๆ

- 7) วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 1 (ภาษามลายู) ว่าด้วยพหุญชนะ สระ คำ และประสมพหุญชนะและสระ ประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม
- 8) วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 1 (ภาษาอาหรับ) ว่าด้วยพหุญชนะ สระ คำ และประสมพหุญชนะและสระ ประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

ง. เวลาเรียน

- 1) ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตร 6 ปี (ป.1-6)
- 2) ปีการศึกษาไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์
- 3) หนึ่งสัปดาห์มีเวลาเรียน 2 ชั่วโมง หรือ 6 คาบต่อ 1 ห้องเรียน
- 4) เวลาเรียนคาบละ 20 นาที ชั่วโมงละ 3 คาบ
- 5) ปีการศึกษาละ 80 ชั่วโมง หรือ 240 คาบ

จ. จุดประสงค์การเรียนรู้กลุ่มวิชาอิสลามศึกษา

- 1) ศรัทธาในหลักศรัทธาอย่างมีเหตุผล
- 2) ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเป็นกิจนิสัย
- 3) มีความรู้ ความเข้าใจชีวประวัติท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นำแบบอย่างการปฏิบัติของท่านมาใช้แก้ปัญหาชีวิต
- 4) มีจริยธรรมและคุณธรรมที่ดั่งงามเป็นที่น่าเลื่อมใส
- 5) ยึดมั่นในคำสอนของอัลกุรอานและไฝ่หาความรู้จากอัลกุรอานอย่างสม่ำเสมอ
- 6) ดำรงตนอยู่ในวิถีทางของอิสลาม

2.1.2 วิทยากรอิสลามศึกษา

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการอนุมัติหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามแล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ประสานงานกับจังหวัดต่างๆ ในเขตการศึกษา 2 เพื่อให้จัดส่งครูเข้ารับการอบรมก่อนทำการสอนศาสนาอิสลาม ปรากฏว่ามีบางอำเภอในพื้นที่จังหวัดยะลา ได้ส่งครูเข้ารับการอบรมก่อนทำการสอนศาสนาอิสลาม และเป็นผู้ที่ได้รับการบรรจุให้เป็นครูสอนภาษามลายูและศาสนาอิสลามมาก่อน มีความรู้สามัญเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาได้มีการอบรมเพิ่มคุณวุฒิได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ส่วนความรู้ทางศาสนานั้น ขณะนั้นยังไม่มีวุฒิ เพียงแต่ให้เป็นผู้

ที่มีความรู้โดยผ่านการสอบความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทำการสอนศาสนาได้

การจัดการอบรมครูก่อนส่งไปเข้าทำการสอนศาสนาอิสลามของสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2¹ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม หลักการสอน วิธีสอนตามรายวิชาต่างๆ สื่อการเรียนการสอน การเตรียมการสอน และการจัดทำแผนการสอน เมื่อครูผ่านการอบรมแล้ว ต่างก็กลับไปเริ่มดำเนินการจัดสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาที่ตนทำการสอนอยู่แต่ก็เป็นการดำเนินการอย่างจริงจังอยู่เพียงชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ค่อยๆ หยุตสอนกันไปทีละโรงสองโรง ในที่สุดก็ไม่มีโรงเรียนใดทำการสอนศาสนาอีกเลย

ต่อมาในปี พ.ศ.2521 รัฐบาลโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีนโยบายและแนวปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านสังคมวิทยา ด้านการเมือง ด้านการเมืองต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ และด้านป้องกันประเทศสำหรับด้านสังคมวิทยาในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 16) สรุปได้ ดังนี้

ก. นโยบาย

1. เร่งรัดดำเนินการให้คนไทยมุสลิมพูดและใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายโดยให้เข้าใจถึงผลประโยชน์ และความก้าวหน้าของคนไทยมุสลิมจะได้รับ รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดแก่ท้องถิ่นตามที่ปรารถนา และแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม
2. ส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพ และการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น
3. ปรับปรุงและควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนราษฎร์ (เอกชน) สอนศาสนาอิสลามที่พัฒนามาจากปอเนาะ เพิ่มและขยายผลด้านการประชาสัมพันธ์ ปรับปรุงการปฏิบัติการจิตวิทยาในลักษณะที่เข้าถึงประชาชน

ข. ข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติ

1. ให้เยาวชนมุสลิมมีการเรียนรู้ภาษาไทยตั้งแต่เด็กเล็ก และให้มีโอกาสใช้ภาษาไทยเพิ่มขึ้นโดยธรรมชาติ
2. ให้มีหลักสูตรและแบบเรียนภาษาไทย สำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยเฉพาะให้เหมาะสมกับสถานที่และความเป็นอยู่ของท้องถิ่น

¹ เขตการศึกษา 2 ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12

3. ให้มีการสอนศาสนาอิสลามแก่บุตรหลานของชาวไทยมุสลิม ในโรงเรียนประชาบาล มัชยม อาชีวะ วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัย
4. ให้มีระเบียบพิเศษเพื่อสามารถบรรจุผู้ที่เป็นคนท้องถิ่น
5. ให้สิทธิพิเศษในการสนับสนุนบุตรหลานผู้นำท้องถิ่นที่เป็นมุสลิม ควรเป็น โครงการชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ควรให้สิทธิพิเศษตลอดไป
6. โดยที่การศึกษาเป็นเรื่องเร่งด่วนและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการแก้ปัญหา ฉะนั้น การดำเนินการในเรื่องต่างๆ อาทิ สื่อมวลชนของรัฐ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และกิจกรรมอื่นๆ จะต้องมุ่งส่งเสริมงานด้านการศึกษาด้วย

7. การแก้ไขปัญหาการพูดและการใช้ภาษาไทย ตลอดจนความสำนึกในความเป็นไทยนั้น ควรจะได้หุ้มเทระทำอย่างจริงจัง

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในเรื่องนโยบาย ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 พิจารณาเห็นว่า การสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่สามารถดำเนินการได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ครูสอนศาสนาอิสลาม จึงได้จัดทำแบบสำรวจหาผู้สอนอิสลามศึกษาส่งไปให้จังหวัดต่างๆ ในเขตการศึกษา 2 ผลการสำรวจแต่ละจังหวัดมีครูมุสลิมที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามและมีความสมัครใจที่จะเป็นผู้ทำการสอนศาสนา ทางสำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 2 ส่งไปให้จังหวัดต่างๆ ภายในเขตการศึกษา พิจารณาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2521 ได้จัดทำแผนดำเนินงานอบรมครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา โดยยึดหลักการ (สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2, ม.ป.ป. : 8-9 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 18-19) ดังต่อไปนี้

1. การสอนศาสนาอิสลาม เฉพาะวิชาหลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ และวิชาจริยธรรมให้ทำการสอนเป็นภาษาไทย โดยครูประจำการเป็นผู้ทำการสอน ส่วนวิชา อัลกุรอาน และภาษาอาหรับนั้นให้ทำการสอนเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งอาจจะเชิญบุคคลภายนอกมาทำการสอนได้
2. การกำหนดหลักสูตรการอบรมครูและจัดวิทยากรมาเป็นผู้ให้การอบรมครูนั้นทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรการอบรมครูไว้ 3 ประเภท คือ

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามเป็นภาษาไทย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

2.1.1 ผู้มีความรู้ด้านศาสนาด้วยการศึกษาโดยตนเอง หรือจากวิทยาลัยครุยะลา¹ จะต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 10 วัน

2.1.2 ผู้ที่จบชั้นปีที่ 4 จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาแล้วต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 6 วัน

2.2 ครูผู้สอนเฉพาะภาษาอาหรับจะต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 3 วัน

2.3 ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนที่เปิดทำการสอนต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 2 วัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 22-25) ได้กล่าวว่า พ.ศ. 2523 ได้มีการขยายพื้นที่จาก 4 จังหวัดภาคใต้ไปสู่จังหวัดที่ 5 ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในบางอำเภอของจังหวัดสงขลานับถือศาสนาอิสลาม มีนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาได้ไปเรียนวิชาศาสนาอิสลามในสถานสอนตามหมู่บ้าน ก่อนหรือหลังจากเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามปกติ และยังไปเรียนในวันหยุดเรียนประจำสัปดาห์ทั้งสองวันอีกด้วย ทำให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาในโรงเรียนปกติ เช่นเดียวกับนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียน ในเขตการศึกษา 2 เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายความมั่นคงของชาติ จังหวัดสงขลา จึงได้รับอนุมัติให้จัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา 5 อำเภอ คือ อำเภอจะนะ เทพานาทวี สะบ้าย้อย และสะเดา และเมื่อ พ.ศ. 2524 ได้รับอนุมัติให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในเขตการศึกษา 2 จังหวัดสงขลา กำหนดหลักการในการพิจารณาคัดเลือกครูผู้สอนเพื่อบรรจุเข้าทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาดังนี้

1. วิทยากรที่ทำการสอนเป็นลูกจ้างรายชั่วโมง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. วุฒิสามัญอย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าและใช้ภาษาไทยได้ดี
3. วุฒิศาสนาอย่างน้อยจบชั้นปีที่ 7 ตามหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของเขตการศึกษา
4. อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี
5. ไม่เป็นโรคร้ายแรงตามกฎหมาย ก.พ.

¹ ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

6. ให้พิจารณาบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียน โดยการพิจารณาของ กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้บริหารโรงเรียน

หลักการที่กำหนดนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นใน จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและสงขลา

ปี 2525-2532 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามาช่วยพัฒนาสื่อการเรียน การสอนต่างๆ เช่น หนังสือเรียนอิสลามศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 หนังสืออ่านเพิ่มเติมและ แผนการสอนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เป็นต้น ตลอดจนได้ให้งบประมาณเพื่อ ปรับปรุงจัดทำ และพิมพ์สื่อการเรียนการสอนจนเป็นรูปเล่มมาตรฐาน โดยมอบให้ครูสภาจัดพิมพ์ และจำหน่ายสื่อบางประเภท เช่น หนังสือเรียนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ จนเต็มพื้นที่ในบาง จังหวัด เช่น นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และสำนักงานการ ประถมศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกันวางแผนงานประจำปี จัดทำโครงการต่างๆ สนับสนุนการเรียนการสอนต่างๆ จนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายมาโดยตลอด

ในปีพุทธศักราช 2533 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ทำให้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ต้องปรับปรุงตาม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงมอบให้สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับ กรมวิชาการปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 เป็นหลักสูตร ฉบับใหม่ให้เรียนอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และได้เริ่มใช้หลักสูตรดังกล่าวตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา ส่วนผู้สอนยังคงใช้ บุคคลภายนอกที่มีความรู้ทางด้านศาสนาเป็นผู้สอนตามหลักการเดิม

พ.ศ. 2538 กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงคำอธิบายอิสลาม ศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ขึ้นใหม่ให้เหมาะสม ยิ่งขึ้นและให้สอดคล้องกับการปรับรายวิชาอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยได้ยกเลิก คำอธิบายอิสลามศึกษาตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 988/2534 แล้วให้ใช้คำอธิบายอิสลาม ศึกษาที่ได้ปรับปรุงใหม่ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 1172/2538 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2538 แทนฝ่ายโครงการพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติประจำเขต เขต การศึกษา 2 จึงได้จัดพิมพ์หลักสูตรอิสลามศึกษา (ฉบับปรับปรุง 2537) ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ขึ้นใหม่โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนอิสลาม ศึกษา ได้ใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2538 เป็นต้นไป

พ.ศ. 2540 กระทรวงศึกษาธิการได้แจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติให้สถานศึกษาในสังกัดสามารถจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้ทั่วไปนอกเหนือจากที่เปิดสอนแล้วในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และสงขลา โดยได้กำหนดแนวทางให้ดำเนินการเช่นเดียวกับที่เปิดสอนในจังหวัดภาคใต้ คือสถานศึกษาต้องมีนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 50 ขึ้นไป และให้เป็นไปตามความพร้อมของสถานศึกษานั้น โดยให้ใช้เงินบำรุงการศึกษา เงินบริจาคเอกชน หรือเงินงบประมาณ เพื่อเป็นค่าจ้างวิทยากรสอนตามอัตราที่ทางราชการกำหนด ปรากฏว่ามีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา 22 จังหวัดแจ้งว่ามีโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดพร้อมเปิดสอนอิสลามศึกษาจำนวน 414 โรงเรียน

พ.ศ. 2541 สืบเนื่องจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายปฏิรูปการศึกษาตามกรอบงานปฏิรูปการศึกษา 4 ด้าน กล่าวคือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอน ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง จึงได้จัดทำแนวการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงขึ้นในวันที่ 21-26 มิถุนายน 2541

ต่อมา พ.ศ. 2542 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำแนวการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบหน่วยบูรณาการ นำมาทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่องการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อำเภอละ 1 โรงเรียน แนวการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการนี้เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ เพื่ออบรม สั่งสอน จัดเตรียมนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามเป็นที่น่าเลื่อมใส และสามารถดำรงตนอยู่ในวิถีทางของอิสลาม

2.2 จริยธรรมอิสลาม

2.2.1 ความหมายของจริยธรรมอิสลาม

มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมอิสลามแตกต่างกัน ดังนี้

อิมาม อัลฆะซาลี¹ (1405 : 3/46) กล่าวว่า อัคลาก (จริยธรรม) คือ สิ่งที่มีอย่างมั่นคงอยู่ในตัวคน การกระทำจะแสดงออกมาจากตัวของเขาโดยง่ายดาย โดยไม่จำเป็นต้องไตร่ตรอง หรือชักช้า หากการกระทำที่แสดงออกมาในทางที่ดีสอดคล้องกับปัญญาและบทบัญญัติ เรียกว่า มารยาทที่ดี หากการกระทำที่แสดงออกมาเป็นการกระทำที่น่าเกลียด เรียกว่า มารยาทที่เลวทราม

อิบนุ มิสกาวัยฮุ (อ้างถึงใน Md.Daud, Kamarudin, 2001 : 50) กล่าวว่า อัคลาก (จริยธรรม) คือ สภาพจิตใจของแต่ละคน ซึ่งสามารถแสดงกิริยาต่างๆ โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการคิด

มุณีเราะฮุ บินตุ อับดุลฆะมาฟุร (2532 : 47) กล่าวว่า จริยธรรมอิสลาม หมายถึง คุณค่าเกี่ยวกับความประพฤติทางสังคมว่าอย่างไรคืออย่างไรไม่ดี โดยเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่มุ่งจะขัดเกลาจิตใจให้ผ่องแผ้วด้วยการเคารพกษัตริย์ผู้อภิบาล และกระทำดีต่อเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความเป็นพี่น้องกัน เพราะหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์

มันซูร (ม.ป.ป. : 40) กล่าวว่า จรรยาธรรม คือ ลักษณะที่แสดงออกมาจากจิตใจ ซึ่งได้ถูกฝังลึกอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการสรรเสริญหรือตำหนิ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง การยึดมั่นอยู่ในบทบัญญัติและการให้ละทิ้ง

วิสุทธิ บิลลาเต๊ะ (2550 : 7) กล่าวว่า จริยธรรมคือ เป้าหมายสำคัญของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้มุสลิมปฏิบัติเป็นเหมือนแบบฝึกหัดที่ต้องทำซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อให้คนเรามีจริยธรรมเป็นนิสัย และยึดมั่นในจริยธรรมเหล่านั้นอย่างมั่นคงไม่เสื่อมคลาย

อับดุลฮาгим วันแอะเลาะ (ม.ป.ป. : 1) กล่าวว่า จริยธรรม หรือมารยาทนั้นหมายถึง สภาพการอันหนึ่งที่สถิตย์อยู่ในร่างที่มีชีวิต ซึ่งด้วยสภาพนั้น ทำให้เรือนร่างที่มีชีวิตดังกล่าวได้แสดงผลออกมาในรูปของการกระทำ ซึ่งจะมีผลสืบเนื่องมาจากการเจตนา ไม่ว่าจะออกมาในรูปที่ดี หรือไม่ดี ที่งาม หรือบัดสีก็ตาม

¹ ท่านคือ อูบู หะมีด มุฮัมมัด อิบนุ มุฮัมมัด อัล-คูลี อัล-ฆะซาลี ฮ.ศ. 450-505 เป็นที่รู้จักในนาม "อัลฆะซาลี"

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปความหมายของจริยธรรมอิสลาม คือ เป็นการกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกมา มีทั้งจริยธรรมที่ดี ที่ยกย่องสรรเสริญให้ประพฤติปฏิบัติ และจริยธรรมที่ไม่ดี ที่ตำหนิและละเว้นจากการปฏิบัติ ถือเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่ขัดเกลาจิตใจให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

2.2.2 ความหมายของจริยธรรม

มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมแตกต่างกัน ดังนี้

แดน คอสท์ลีย์ และ ราล์ฟ ทอดด์ (Costley and Todd, 1983 : 504) อธิบายว่า จริยธรรม (Ethics) เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องและผิดของความดีกับความชั่ว คำว่า Ethics เป็นภาษากรีกโบราณ แปลว่า คุณลักษณะ ในภาษาโรมันจะหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี ซึ่งการเรียนรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นก็คือ คุณลักษณะมักจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มบุคคลซึ่งแต่ละคนอาศัยหรือทำงานอยู่ร่วมกัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2536 : 214) จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ณรงค์ โชควัฒนา (2541 : 2) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลมีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ตกทุกข์ได้ยาก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ จริยธรรมเป็นที่รวมของลักษณะที่สามารถตัดสินได้ว่าเป็นลักษณะที่ดี ที่ถูก ที่ควรกระทำ โดยแต่ละสังคมจะเป็นผู้ตัดสินและวางมาตรฐานของลักษณะเหล่านั้นเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานหรือข้อกำหนดให้บุคคลในสังคมกระทำตาม โดยคาดหวังว่าจะทำให้เกิดความสงบสุขแก่ส่วนรวม จริยธรรมจึงเป็นแนวทางของบุคคลในการตัดสินว่าควรจะทำสิ่งใดหรือไม่ควรทำสิ่งใด

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2543 : 19) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติ และประพฤติเหมาะสมในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งสังคมยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขร่วมกัน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544 : 113) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 127) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ข้อประพฤติ ปฏิบัติ หรือกฎที่ควรปฏิบัติในทางที่ดีที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีหรือมีสันติสุขในสังคม

จินตนา บุญบงการ (2545 : 27) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ข้อประพฤติปฏิบัติ หรือ หลักความประพฤติปฏิบัติที่ดั่งงามที่เหมาะสม ที่มีคุณธรรมและถูกต้องตามศีลธรรม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 284) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสาขาหนึ่งของ วัฒนธรรม เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ถูกประเมินและยอมรับกันในแต่ละสังคมว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ยุติธรรม เป็นสัจจะและเหมาะสม และผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ ของตนและสังคมนั้นๆ

พิภพ วังเงิน (2546 : 4) กล่าวว่า จริยธรรม คือ กิริยามารยาทการประพฤติปฏิบัติ ที่สังคมปรารถนา เป็นแนวทางเพื่อบรรลุสภาพชีวิตที่ดั่งงามทั้งทางกาย วาจา ใจ (ทำ พูด คิด) เป็นไปในทางที่ดีและละเว้นสิ่งที่ผิดต่อปทัสถานของสังคม

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549 : 6) กล่าวสรุปความหมายของจริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ ความประพฤติของมนุษย์มีมโนธรรมและรู้จักไตร่ตรองแยกแยะความดี ความชั่ว , ถูก ผิด , ควร ไม่ควร, เป็นการควบคุมตนเอง และเป็นการควบคุมกันเองในกลุ่ม หรือเป็นศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม

สมคิด บางโม (2549 : 12) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักหรือข้อควรประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้องดั่งงามตามหลักคุณธรรมตลอดจนการมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผลว่า อะไรดีควร ประพฤติ อะไรไม่ดีไม่ควรประพฤติ

จากการศึกษาเอกสารในเรื่องความหมายของจริยธรรม พบว่า ความหมายของ จริยธรรมมีความหมายไม่แตกต่างกัน นักวิชาการหลายๆ ท่านให้ความหมายคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็เฉพาะในรายละเอียดและสำนวนการอธิบายเท่านั้น กล่าวโดยสรุป จริยธรรมคือ เกณฑ์การประพฤติปฏิบัติ หรือแนวทางของบุคคลในการประพฤติปฏิบัติ ตลอด จนกิริยามารยาทที่ดั่งงามที่ปฏิบัติเพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม ซึ่งสำหรับอิสลามแล้วในภาคปฏิบัติ นั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงพื้นฐานหรือรากฐานของจริยธรรมเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องด้วย

2.2.3 พื้นฐานจริยธรรมอิสลาม

รากฐานของอิสลามได้จากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นพระมหาคัมภีร์อัน ประเสริฐได้รับการเปิดเผยให้แก่คนบีบูนามัด ﷺ คำสอนในอัลกุรอานนั้น ท่านนบีเป็นผู้อธิบาย ด้วยตัวท่านเอง โดยอาศัยคำพูด การกระทำ และการเห็นด้วยของท่าน รวบรวมสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เรียกว่า อัลหะดีษ ดังนั้น อัลกุรอานและอัลหะดีษจึงเป็นข้อกำหนดและอธิบายถึงลักษณะของมุสลิม (อิหม่าม มะลูลิม, 2539 : 10) พื้นฐานของจริยธรรมอิสลามดูจากคำสอนอันเป็นเสาหลักแห่งศาสนานี้

คือจะไม่บูชาสิ่งอื่นใด นอกจากพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น (มัรวาน สะมะอูน, ม.ป.ป. : 423) ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿فَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ لَكَ بِعِلْمٍ وَأَنَا لَوْلَا إِلَهُهُ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (هود الآية : 14)

ความว่า “หากพวกเขาไม่ตอบสนองการเรียกร้องของพวกท่าน ก็จงรู้เถิดว่า แท้จริงอัลกุรอานถูกประทานลงมาด้วยวะฮีย์ของอัลลอฮ์ และนั่นคือไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์ แล้วพวกเจ้า (มุชริกีน) ยังมโนบ่นน้อมอีกหรือ” (สุด : 14)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสให้รู้ว่าอัลกุรอานนั้นเป็นวะฮีย์ ที่มาจากอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาอันดับแรก และอัลหะดีษเป็นแหล่งที่มาอันดับรองถัดจากอัลกุรอานของบัพัญญูตีอิสลาม ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง และในทางจริยธรรมก็เช่นเดียวกันที่จะต้องมีพื้นฐานมาจากสองแหล่งนี้

อับดุลฮากีม วันแอะละอะ (ม.ป.ป. : 2) ได้กล่าวไว้ว่าพื้นฐานจริยธรรมอิสลามนั้นก็คืออัลกุรอาน และอัลหะดีษ และจริยธรรมที่ดิงามโดยแท้จริงนั้น คือ จริยธรรมตามแบบศาสดาอันผู้ที่เราจำเป็นต้องเจริญรอยตามจริยวัตรของท่าน

พระองค์อัลลอฮ์ ได้ตรัสไว้ในอายะฮ์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (القم الآية : 4)

ความว่า “และแท้จริงเจ้านั้นอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่”² (อัลเกาะลัม : 4)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสให้รู้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นบุคคลที่มีจริยธรรมที่ดิงามอย่างแท้จริง จริยธรรมในอิสลามดำรงอยู่บนหลักการประดับด้วยมารยาทที่ดิงาม และขจัดสันดานชั่ว และยึดมั่นอยู่ในครรลองของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า มุสลิมจะต้องขจัดสันดานชั่วต่างๆ ที่อิสลามได้ห้ามและประดับชีวิตด้วยจริยธรรมอันดิงามที่ชะรีอะฮ์ได้กำชับไว้ เขาจะต้อง

¹ วะฮีย์ หรือวะฮยู คือ คำสั่งสอนขององค์อัลลอฮ์ที่ประทานลงมาให้ท่านเราะสูลเพื่อเผยแผ่ให้แก่มวลมนุษยชาติ

² อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประกาศยืนยันถึงสุขภาพจิตของท่านนบี ﷺ ว่ายังเป็นปกติมิได้มีอาการวิปริตผิดธรรมดาหรือเป็นคนเสียสติดังที่พวกมุชริกีนกล่าวใส่ร้ายใส่แกล้งไม่ พร้อมกับแจ้งให้ทราบอีกว่า การตอบแทนคุณความดีแต่ท่านนบีจะมีอย่างท่วมท้นตลอดระยะเวลาที่ท่านทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาของพระองค์ และว่านบี ﷺ อยู่ในจรรยาบรรณที่ยิ่งใหญ่มากกว่าแบบอย่างอันดิงามแก่มวลมุสลิมและบุคคลทั่วไป

ยึดมั่นในหลักการทางจริยธรรมที่อัลกุรอานได้เรียกร่องเชิญชวนและที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ การให้การอบรมบ่มนิสัยหรือการหล่อหลอมด้วยแบบอย่างที่ดีงามและการเรียกร่องเชิญชวนสู่อัลลอฮ์ด้วยสถานการณ์การปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นปัจจัยยิ่งใหญ่ในการพัฒนาคน (อับดุลลอฮ์ นาซีห์ อุลวาน, 2547 : 191) จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ดีเพื่อที่จะได้ขจัดมารยาทที่เลวทรามและฝึกฝนให้เกิดมารยาทและจริยธรรมที่ดีงาม (มอฮาลิ คอยิบ, 2543 : 59) การสร้างจริยธรรมอิสลามของมุสลิมนั้นเป็นรากฐานแรกของการก้าวสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางทั้งระบอบซึ่งการสร้างจริยธรรมที่ดีนั้นคือ บุคคลนั้นสามารถควบคุมอารมณ์ฝ่ายต่ำและกิเลส และสร้างสรรค์สำนึกและความรับผิดชอบในภารกิจหน้าที่ การสร้างจริยธรรมต้องครอบคลุมและต้องสอดคล้องกับจิตวิญญาณด้วย ร่างกายและสติปัญญาเป็นตัวจรรโลงภาคปฏิบัติของการพัฒนาด้านอารมณ์โดยสมบูรณ์จนกระทั่งสร้างจริยธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ในที่สุดร่างกายที่เข้มแข็ง คุณธรรมที่มั่นคง ความคิดที่สร้างสรรค์และก้าวหน้า ความสามารถในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ ความศรัทธาอันสมบูรณ์ อดิบัติที่ถูกต้อง ซัดเกลาตนเอง รักษาเวลา มีระเบียบในการทำกิจการงานและมีคุณค่าต่อสังคม (ซิดดีค ฟาฎิล, 2548 : 4) มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องเจริญรอยตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านคือแบบฉบับในเรื่องของอุปนิสัยและการกระทำ และพฤติกรรม (ฟารอมอาช บิน มุฮำหมัด เราะห์บ์, ม.ป.ป. : 40)

หะซัน (อับดุลอากีมวันเอเลาะ, ม.ป.ป.:6) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีนั้น คือใบหน้ายิ้มแย้ม เสียงใส ระวังความโกรธ ส่วนอับดุลลอฮ์ บุตร อัลมุบาร็อก กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีนั้น ต้องประกอบไปด้วยสามประการ

1. หลีกห่างสิ่งต้องห้าม
2. แสวงหาแต่ของหะลาล (อิสลามอนุมัต)
3. ให้ความสุขแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง

อิสลามได้เน้นในด้านจริยธรรมมาก เพื่อให้ปลูกฝังจิตใจบุคคลและสังคม ซึ่งจริยธรรมอิสลามนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ในวันปรโลก ด้วยเหตุที่จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้นเราะสูลได้เน้นเรื่องจริยธรรมควบคู่กับการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ เพราะการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลกับสังคม (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 48)

ดังนั้นแล้วจริยธรรมอิสลามที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและอัลหะดีษ และในอิสลามนั้นถือว่าจริยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์เป็นผู้ที่ยำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ

2.2.4 ความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม

วิสุทธ์ บิลลาเต๊ะ (2550 : 13-16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม ดังนี้

1. จริยธรรมคือดัชนีชี้วัดระดับอิหม่านของบุคคลเนื่องจากอิหม่านหรือความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ที่แท้ย่อมผลิตดอกออกผลทางจริยธรรมที่งดงาม แต่หากดอกผลที่ได้มีความพิกลพิการนั้นย่อมหมายความว่าอิหม่านในใจอ่อนแออย่างยิ่งหรืออาจไม่มีอิหม่านเอาเสียเลยก็ได้ และสำหรับผู้ประกอบอิบาเดฮ์แล้ว ยิ่งมีจริยธรรมสูงส่งเท่าใดก็ยิ่งบ่งบอกความสำเร็จในการอิบาเดฮ์มากเท่านั้น แต่หากมาตรฐานจริยธรรมตกต่ำ ก็สะท้อนว่าอิบาเดฮ์ที่ทำนั้นล้มเหลวแม้ในแง่ปริมาณจะดูมากมายมหาศาลปานใดก็ตาม

2. อิสลามจัดให้จริยธรรมเป็นแก่นของศาสนา เป็นบรรทัดฐานแห่งชีวิต และคนที่ถึงพร้อมด้วยจริยธรรมก็พึงได้รับการเคารพยกย่องอย่างสมเกียรติ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์หนึ่งที่มีผู้ที่มาถามท่านนบี ﷺ ว่าใครคือผู้มีอิหม่านสมบูรณ์ที่สุด ท่านตอบว่าคือคนที่มีจริยวัตรงดงามที่สุด

ฟัดลีฮ์ ยะกัน (2544 : 53-56) กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม ไว้ดังนี้

1. จริยธรรมอิสลาม (หรืออัคลาก) ที่ดีถือเป็นเป้าหมายพื้นฐานหนึ่งของศาสน์แห่งอิสลาม ดังที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวถึงไว้ในหะดีษหนึ่งว่า

1 (())

ความว่า“แท้จริงฉันถูกแต่งตั้งมาเพื่อทำให้สมบูรณ์ขึ้นมาซึ่งจรรยา มารยาทที่ดีงามทั้งหลาย”

และอัลกุรอานได้นับหนักเอาไว้เช่นกันว่า

﴿الَّذِينَ إِذَا مَكَتُهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ

وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَنَقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ (الحج الآية : 41)

ความว่า “บรรดาผู้ที่เราให้พวกเขามีอำนาจในแผ่นดิน คือบรรดาผู้ที่ดำรงการละหมาด และบริจาคซะกาตและใช้กันให้กระทำความดี และห้ามปรามกันให้ละเว้นความชั่ว และบั่นปลายของกิจการทั้งหลายย่อมกลับไปหาอัลลอฮ์” (อัลหัจญ์ : 41)

¹ หะดีษบันทึกโดย Ahmad , 1980 หะดีษหมายเลข 8882

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ
وَالصَّرَآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾
(البقرة الآية : 177)

ความว่า “หาใช่คุณธรรมไม่ การที่พวกเจ้าผินหน้าของพวกเจ้าไปทางทิศ
ตะวันออกและทิศตะวันตกแต่ว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวัน
ปรโลก และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์และนบีทั้งหลาย และบริจาค
ทรัพย์ทั้งๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิทและบรรดาเด็กกำพร้า
และแก่บรรดาผู้ยากจน และผู้ที่อยู่ในการเดินทาง¹ และบรรดาผู้ที่มาขอและ
บริจาคในการไถ่ทาส และเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระซะกาต และ
(คุณธรรมนั้น) คือบรรดาผู้ที่รักษาสัญญาของพวกเขาโดยครบถ้วน เมื่อพวกเขา
ได้สัญญาไว้ และบรรดาผู้ที่อดทนในความทุกข์ยาก และในความเดือดร้อน²
และขณะต่อสู้ในสมรภูมิ คนเหล่านี้แหละคือผู้ที่พูดจริง และคนเหล่านี้แหละคือ
ผู้ที่มีความยำเกรง” (อัล บะเกาะเราะฮ์ : 177)

2. จรรยาบรรณที่ดีเป็นเครื่องหมายและผลผลิตของการมีอิหม่าน หรือกล่าวอีก
นัยหนึ่งคือยอมไม่มีอิหม่านหากไร้ซึ่งจรรยาบรรณ

และครั้งหนึ่งเมื่อท่านถูกถามว่า “ศาสนา” คืออะไร ? ท่านตอบว่า “คือการมี
มารยาทที่ดี” และท่านเคยถูกถามอีกว่า “อะไรคือความหาญนะ? ท่านก็ตอบว่า “คือมารยาทที่เลว”

3. จรรยาบรรณเป็นงาน (อัมล) ที่หนักที่สุดบนตาชั่ง (แห่งความดี) ในวัน กิยามะฮ์
ดังนั้นหากผู้ใดมีมารยาทที่เลวทราม และมีการกระทำที่ไม่ดี เชื้อสายของเขาก็ยอมก้าวหน้าไปไม่ได้
ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

¹ คือ เมื่อเขาขาดเงิน

² เช่น ได้รับความเจ็บป่วย หรือสูญเสียสิ่งที่ตนรัก

¹ (())

ความว่า “ไม่มีสิ่งใดที่หนักยิ่งบนตราซัง (แห่งความดี) ในวันกิยามะฮฺ มาก
ไปกว่าจรรยา มารยาทที่งดงาม”

4. จรรยา มารยาทที่ดี คือ ผลที่ได้รับมาจากการปฏิบัติอิบาดะฮฺต่างๆ ในอิสลาม
ในอิสลามถือว่าอัคลากหรือมารยาทเป็นแก่นของอิบาดะฮฺทั้งหมดหากปราศจากสิ่งดังกล่าว อิบาดะฮฺ
เหล่านั้นก็คงเป็นเพียงรูปแบบทางพิธีกรรมและท่าทางการเคลื่อนไหวเท่านั้น ย่อมไร้ซึ่งคุณค่าและ
ประโยชน์ใดๆ

จะเห็นได้ว่าอิสลามให้ความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับจริยธรรม ดังจะเห็นได้จาก
หลักฐานที่เป็นอัลกุรอานและอัลหะดีษข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วบุคคลที่เป็นครูอิสลามศึกษา
ซึ่งถือเป็นต้นแบบ จะต้องสามารถเป็นแบบอย่างในทุกๆด้านให้แก่ นักเรียน เพื่อร่วมงาน
ตลอดจนบุคคลในสังคมได้ ในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่งที่น่าคำตั้งสอนของอัลลอฮฺ ﷻ มาเผยแผ่
และเกี่ยวกับจริยธรรมอิสลามนั้น อิสลามได้มีระบุลักษณะและขอบข่ายของจริยธรรมอิสลามไว้
มากมายและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูอิสลามศึกษาที่จะต้องศึกษาและนำมาปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่าง
ต่อไป

2.2.5 ลักษณะและขอบข่ายของจริยธรรมอิสลาม

ชาวสะลัฟ² (อับดุลฮาгим วันแอเลาะ, ม.ป.ป. : 6-8) ได้อธิบายถึงลักษณะที่เป็น
จริยธรรมไว้พอสังเขป ดังนี้

1. ต้องเป็นผู้ที่มีความอาย
2. ต้องเป็นผู้ที่ระงับการล้างแค้น ปองร้าย
3. ต้องเป็นผู้ที่กระทำแต่ความดี
4. ต้องเป็นผู้ที่มีวาจาดีจจะ
5. ต้องเป็นผู้ที่พูดน้อย
6. ต้องเป็นผู้ที่ทำมาก
7. ต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ
8. ต้องไม่เป็นผู้ที่พลาดพลั้งเป็นนิจ

¹ หะดีษบันทึกโดย Abu Dawud ,1986 หะดีษหมายเลข 4795

² สะลัฟ คือ มุสลิมที่มีอายุอยู่ในช่วง 300 ปีแรกแห่งอิสรราชสุตศักราช และเคาะลัฟ คือ มุสลิมที่มีอายุอยู่ในช่วงหลังจาก 300 ปีเป็นต้นมา

9. ต้องไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย
10. ต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกน่าเกรง
11. ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน
12. ต้องเป็นผู้ที่รู้จักการขอบุคคล
13. ต้องเป็นผู้ที่มีความยินดี มีความเอ็นดู
14. ต้องเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์
15. ไม่เป็นผู้ปากจืด
16. ไม่เป็นผู้ที่ชอบนินทา
17. ไม่ยุ่งเหยิงให้คนวิวาทกัน
18. ไม่ยุ่งเหยิงให้เกิดการเข้าใจผิด
19. ไม่เป็นผู้โอ้อวด
20. ไม่เป็นผู้ที่มาแรง
21. ไม่เป็นผู้ที่ตระหนี่ถี่เหนียว
22. รักเพื่ออัลลอฮ์
23. เกลียดเพื่ออัลลอฮ์
24. โกรธเพื่ออัลลอฮ์
25. ยินดีเพื่ออัลลอฮ์

มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลเมาะฟุร (2532 : 47) ได้สรุปรูปแบบการดำเนินชีวิตในสิ่งที่
อิสลามส่งเสริมและสิ่งที่อิสลามห้ามปราม ดังนี้

อิสลามส่งเสริม

1. การกระทำความดี
2. ความมีสัจจะ
3. การให้อภัย
4. จรรยา มารยาท
5. ความเมตตา กรุณา
6. ความรัก ความเป็นพี่น้องกัน
7. การควบคุมตนเอง
8. การดำเนินชีวิตสายกลาง
9. การศึกษา
10. ความอดทน

อิสลามห้ามปราม

1. การหน้าไหว้หลังหลอก ลอบกัด
2. การพูดปด ให้ร้าย พูดจาไร้สาระ
3. การเย่อหยิ่ง จองหอง หลงตน
4. การผูกพยาบาท
5. การอิจฉาริษยา
6. การคดโกง
7. การขโมย
8. การกดขี่ข่มเหง ทำร้ายผู้อื่น
9. การยุยงหรือก่อให้เกิดความเกลียดชัง
10. การเป็นพยานเท็จ
11. การหมิ่นประมาท
12. การกระทำที่เลวทรามอื่นๆ

อาลี ฮาซัน (2521 : 3) ได้กล่าวถึงความเข้าใจในเรื่องอัคลาก (จริยธรรม) ไว้ว่า จริยธรรม (อัคลาก) นั้นมีทั้งดีและไม่ดี ในสังคมเราจึงมักจะกล่าวกันเสมอๆ เช่น อัคลากของเขาดี หรือ อัคลากของเขาไม่ดี ดังนั้น ความหมายดังกล่าวจึงเป็นที่รู้กันว่าอัคลากก็คือ กิริยา มารยาท ความประพฤติ อุปนิสัยหรือการแสดงออกนั่นเอง

อัคลาก (จริยธรรม) ที่ดีก็คือ :

1. สัตย์จริง
2. รักษาสัญญา
3. อดทน
4. ให้อภัย
5. มีความเมตตา
6. นอบน้อมถ่อมตน ฯลฯ

ส่วนอัคลาก (จริยธรรม) ที่ไม่ดีคือ :

1. ยะโส
2. อิจฉาริษยา
3. แค้นเคือง
4. ให้อภัย
5. ยูแหย่

6. อวดอ้าง

7. ออกตัณญา ฯลฯ

ลักษณะและขอบข่ายของจริยธรรมข้างต้นมีทั้งที่เป็นจริยธรรมที่ดีที่ตั้งใจ และจริยธรรมที่ไม่ดีที่ให้ละเว้น ส่วนหนึ่งจากลักษณะและขอบข่ายจริยธรรมอิสลามข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างครูอิสลามศึกษา ซึ่งจะนำเสนอในประเด็นแบบฉบับจริยธรรมในอิสลามต่อไป

2.3 องค์ประกอบแบบอย่างทางจริยธรรม

อิสลามได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรม ในที่นี้ผู้วิจัยขอเสนอองค์ประกอบแบบอย่างทางจริยธรรมที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาพึงมีคุณลักษณะจรรยาตามหลักธรรมอิสลาม ผู้วิจัยศึกษาจริยธรรมอิสลาม จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 การจัดสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้วิจัยได้เสนอแบบอย่างทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหาในด้านต่อไปนี้เท่านั้น

2.3.1 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติงาน

2.3.1.1 ใ่วางใจได้ ()

2.3.1.2 เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี ()

2.3.1.3 เป็นผู้ชาญฉลาด ()

2.3.1.4 มีความรับผิดชอบ ()

2.3.2 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตน

2.3.2.1 มีขันติ มั่นคง อดกลั้น และให้อภัย ()

2.3.2.2 รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี ()

2.3.2.3 กล้าหาญ ()

2.3.3 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

2.3.3.1 เมตตาสงสาร ()

2.3.3.2 มีสัจจะ ()

2.3.3.3 นอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ยะโส ใ้อวด ()

2.3.1 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงาน หรือการประกอบอาชีพในอิสลามนั้นต้องทำด้วยความมีสำนึก มีอะมานะฮ์ในทุกๆ เรื่อง เพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ เช่น ไปทันเวลาคือไม่คอร์ปชั่น แม้กระทั่งเวลา ไม่ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม เพราะมุสลิมรู้ว่าจะต้องถูกไต่สวนในวันกิยามะฮ์ ด้วย ดังนั้นเขาต้องทำงานเต็มความสามารถ ไม่เอาอย่างคนเลวที่เลี้ยงงาน (มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร, 2532 : 130)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (الجمعة الآية : 10)

ความว่า “ต่อเมื่อการละหมาดได้สิ้นสุดลงแล้วก็จงแยกย้ายกันไปตามแผ่นดิน และจงแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ และจงรำลึกถึงอัลลอฮ์ให้มากๆ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับชัยชนะ” (อัลญุมอะฮ์ : 10)

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كَلَّمْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (الإسراء الآية : 35)

ความว่า “และจงตวงให้เต็มเมื่อตวงเจ้าตวง และจงชั่งด้วยตาชั่งที่เที่ยงตรง¹ นั่นเป็นการดียิ่ง และเป็นการตัดสินใจที่ดีกว่า” (อัลอิสรออ : 35)

﴿وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾ (الرحمن الآية : 9)

ความว่า “และจงชั่งไว้ซึ่งการชั่งด้วยความเที่ยงธรรมและอย่าให้ขาดหรือหย่อนตาชั่ง” (อัลรอฮมาน : 9)

¹ การรักษาในเรื่องของการชั่ง ตวง วัด ให้ครบถ้วนสมบูรณ์นั้น เป็นการรักษาไว้ซึ่งอะมานะฮ์ในการปฏิบัติซึ่งกันและกัน และเป็นการแสดงถึงการมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ นอกจากนั้นยังทำให้มีความเชื่อมั่นในจิตใจและมีความศรัทธาในการดำเนินชีวิตอีกด้วย

จากอายะฮ์อัลกุรอาน จะเห็นได้ว่าอัลลอฮ์ ﷻ สั่งให้มนุษย์นั้น นอกจากจะทำการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ แล้วให้ปฏิบัติหน้าที่ของตนบนโลกคุณยาให้ดีด้วย และบุคคลใดที่การปฏิบัติงานของเขาเกี่ยวกับการซึ่งตวงเขาก็จะต้องมีความเที่ยงตรงในการปฏิบัติดังกล่าว เห็นได้ว่าอิสลามนั้นให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานและจะต้องมีจริยธรรมที่ดีในการปฏิบัติงานด้วย

มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฮ์ (2532 : 131) ได้กล่าวว่า ในการปฏิบัติงานหรือการประกอบอาชีพนั้น ก่อนอื่นจะต้องศึกษาหาความรู้ และฝึกหัดหาความชำนาญเกี่ยวกับอาชีพแต่ละอาชีพนั่นก่อน

ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะจริยธรรมที่เกี่ยวกับด้านการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

- 2.3.1.1 ไว้วางใจได้ ()
- 2.3.1.2 เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี ()
- 2.3.1.3 เป็นผู้ซื่อสัตย์ ()
- 2.3.1.4 มีความรับผิดชอบ ()

2.3.1.1 ไว้วางใจได้ ()

จริยธรรมด้านการปฏิบัติงานเกี่ยวกับความไว้วางใจนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลทุกหน่วยงาน

อะมานะฮ์เป็นสิ่งที่มุสลิมจะขาดเสียมิได้ เพราะการขาดอะมานะฮ์หมายถึงการขาดศานาและการขาดศานาก็ทำให้คนเราขาดคุณค่าความเป็นมนุษย์ และคนที่อยู่โดยไม่สร้างคุณค่าให้กับตัวเองก็มักหนีไม่พ้นความเลวร้ายอันจะชักนำสู่ขุมมรกดในที่สุด (วิสุทธิ บิลลาเต๊ะ, 2550 : 2)

อะมานะฮ์ปรากฏในหลายที่หลายแห่งในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน แต่โดยรวมแล้ว คำๆ นี้ ให้ความหมายสองแง่มุม คือ

1. ความหมายในแง่คุณลักษณะทางจริยธรรมซึ่งโดยรวมแล้วมุ่งชี้ถึงความไว้วางใจได้ตามสถานภาพและบทบาทที่ควรจะเป็น
2. ความหมายในแง่วัตถุประสงค์ของหรือภาระหน้าที่ที่มีการฝากฝังดูแลรักษาหรือมอบหมายให้ปฏิบัติ

ตัวอย่างความหมายในแง่มุมที่หนึ่ง เช่น ในสุเราะฮ์อัลเกาะศ็อศ อายะฮ์ที่ 26 อัลลอฮ์ตรัสบอกเล่าคำพูดของหญิงสาวที่กล่าวถึงนบีมุฮัมมัดว่า

﴿...إِنَّ خَيْرَ مَنْ آسْتَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾ (القصص الآية : 26)

ความว่า “...แท้จริงคนดีที่ท่านควรจะจ้างเขาไว้คือ ผู้ที่แข็งแรง ผู้ที่ซื่อสัตย์”
(อัลเกาะศ็อส : 26)

คำว่า “อัลอะมิน” ผันมาจากรากศัพท์คือ อะมานะฮฺ หากให้ความหมายของอะมานะฮฺ คือไว้วางใจได้ อะมิน ก็หมายถึง ผู้ที่ไว้วางใจได้นั่นเอง

ส่วนความหมายที่สอง ปรากฏในสุเราะฮฺ อัล อะหฺซาบ อายะฮฺที่ 72 ว่า

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ تَحْمِلَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ (الأحزاب الآية : 72)

ความว่า “แท้จริง เราได้เสนอการอะมานะฮฺ¹ แก่ชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน และขุนเขาทั้งหลาย แต่พวกมันปฏิเสธที่จะแบกรับมันและกลัวต่อมัน (คือภาระที่หนักอึ้ง)² และมนุษย์ก็ได้แบกรับมัน แท้จริงเขา (มนุษย์) เป็นผู้ธรรมงมายิ่ง”
(อัลอะหฺซาบ : 72)

จากอายะฮฺข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าอะมานะฮฺนั้นเป็นภาระอันหนักที่จะต้องแบกรับแม้แต่ชั้นฟ้าและแผ่นดินที่กว้างใหญ่ยังปฏิเสธที่จะแบกรับอะมานะฮฺ เพราะกลัวว่าจะรักษา อะมานะฮฺนั้นมิได้ แต่เมื่อมนุษย์เต็มใจที่จะแบกรับอะมานะฮฺนั้น มนุษย์ก็ย่อมจะต้องรักษาอะมานะฮฺนั้นไว้โดยไม่ให้บกพร่องโดยเด็ดขาด ซึ่งอายะฮฺดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นที่มนุษย์จะต้องรักษาอะมานะฮฺของตน

อะมานะฮฺกับอิหม่ามนั้นมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง ด้วยว่าคุณลักษณะของอะมานะฮฺคือสิ่งที่จะนำพาคนเราสู่การมีอิหม่านอย่างแท้จริง ทั้งอะมานะฮฺ และอิหม่านจึงเป็นสิ่งที่คู่เคียงกันเสมอ ไม่อาจแยกจากกันได้ (วิสุทธี บิลลาเต๊ะ, 2550 : 6) ดังคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

³(())

¹ คือ บทบัญญัติต่างๆทางศาสนาทั้งข้อใช้และข้อห้าม

² หมายถึงว่าอะมานะฮฺที่อัลลอฮฺจะมอบให้แก่พวกมันนั้น เป็นภาระที่อึ้งใหญ่และสำคัญ

³ หะดีษบันทึกโดย Ahmad ,1980 หะดีษหมายเลข 12130 ,12907 และ 13346

ความว่า “ไม่มีศรัทธาอันจริงแท้สำหรับผู้ที่ไม่มื่อะมานะฮุ และไม่มีศาสนาอันแท้จริงสำหรับผู้บิดพริ้วการปฏิบัติตามพันธะสัญญา”

ครูอิสลามศึกษาจักต้องเป็นผู้ที่สังคมเชื่อถือและไว้วางใจได้ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง นำบุตรหลานมาให้เรียนที่โรงเรียน ด้วยมุ่งหวังให้บุตรหลานได้เรียนรู้กับครูที่มีคุณลักษณะซื่อสัตย์ ต่อวิชาชีพ และมีความประพฤติที่น่าเชื่อถือเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานของตนได้ เป็นพ่อพิมพ์ หรือแม่พิมพ์ที่ดี จะต้องปั้นแต่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นั่นก็คือผู้เรียนต้องมีความรู้คู่คุณธรรม ดังนั้นผู้สอนอิสลามศึกษาจึงต้องเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจจากพ่อแม่ ผู้ปกครองและสังคม หน้าที่อันนี้ถือว่าเป็นภารกิจสำคัญที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาจักต้องแสดงออกมาให้สังคมมั่นใจได้ หัวหน้านางาน ทำงานร่วมกันอย่างสนิทใจ ข้อสำคัญผู้เรียนได้รับความรู้ครบถ้วนตามมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 298)

คุณลักษณะการเป็นผู้ไว้วางใจได้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปฏิบัติงาน และมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับบุคคลที่เป็นครูอิสลามศึกษาที่จะต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีให้แก่บุคคลทุกๆ คน

2.3.1.2 เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี ()

คำว่า หมายถึง เป็นผู้ถ่ายทอดหรือเผยแพร่ ส่วนความหมายที่ว่าเป็นผู้ถ่ายทอด ที่ดินนั้น ผู้วิจัยได้ยึดจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ซึ่งในที่นี้เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติของผู้เป็นครูที่จะต้องสอนและถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนครูจึงต้องมีคุณลักษณะหรือจริยธรรมการเป็นผู้ถ่ายทอดที่ดีด้วย

การเป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี คุณลักษณะข้อนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อครูสอนอิสลามศึกษา เพราะการนำคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในคำสอนของอิสลาม มาถ่ายทอดสู่ผู้เรียนและชุมชนให้เข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องได้นั้น ผู้สอนต้องรู้จักประมวลความรู้และข้อปฏิบัติต่างๆ ทั้งที่มีอยู่ในอัลกุรอานและอัลหะดีษมาจัดเป็นองค์ความรู้อิสลามศึกษา และถ่ายทอดสู่ผู้เรียนให้เข้าใจกระจ่างชัดโดยไม่ปิดบัง คุณลักษณะดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นแบบฉบับของท่านนบีที่ได้เผยแพร่คำสอนที่ได้รับมาจากอัลลอฮฺ ﷻ สู่มวลมนุษยชาติโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้เรียนและสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในแต่ละช่วงเวลา แต่สิ่งทีถือว่าคุณค่าที่สุดในคุณลักษณะข้อนี้ คือครูผู้สอนอิสลามศึกษาจักต้องปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบหรือเป็นตัวอย่างที่ดี

ให้แก่ผู้เรียนในฐานะเป็นผู้ได้รับแรงศรัทธาและความเชื่อมั่นจากสังคม นี่คือแบบฉบับการถ่ายทอดความรู้ที่ดี (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 298)

วัลย์ ตั้งจิตสมคิด (2544 : 147) ได้สรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี ด้านถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1. สามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่างๆ เพื่อจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

2. สามารถอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัยรวมทั้งรักในความเป็นประชาธิปไตย เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

3. สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนใฝ่รู้ และก้าวทันเทคโนโลยี ตลอดจนสามารถใช้ภาษาสื่อสารกันได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

4. สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมองกว้าง คิดไกล และมีวิจรรณญาณที่จะวิเคราะห์และเลือกใช้ข่าวสารข้อมูลให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

5. พัฒนาให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชน และแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดที่ดีนั้นจะต้องอยู่กับผู้ทำหน้าที่เป็นครู โดยเฉพาะครูอิสลามศึกษาที่มีหน้าที่จะต้องนำคำสั่งสอนของอัลลอฮ์ มาถ่ายทอดสู่ผู้เรียนและบุคคลทั่วไปในสังคม การถ่ายทอดและการเผยแพร่คำสั่งสอนดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูอิสลามศึกษาที่จะต้องมีความรู้ลักษณะเป็นผู้ถ่ายทอดที่ดีอยู่ด้วย

2.3.1.3 เป็นผู้ชาญฉลาด ()

จริยธรรมด้านการปฏิบัติงานเกี่ยวกับความฉลาด เป็นสิ่งที่ครูอิสลามศึกษาพึงมีครูผู้สอนอิสลามศึกษาพึงเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ค้นคว้าหาความรู้เสมอ มีความเข้าใจพื้นฐานความรู้ทุกสาระวิชา และรู้จักบูรณาการสาระความรู้อื่นเข้ากับวิชาอิสลามศึกษา ทั้งนี้เพราะแก่นพื้นฐานของคำสอนอิสลามเป็นเรื่องการดำเนินชีวิต ซึ่งแทรกอยู่ในความรู้ของทุกสาขาที่เรียนรู้ไปใช้ชีวิตของตน จึงสอดคล้องสัมพันธ์กับอิสลามศึกษาอย่างลงตัว การเป็นผู้ชาญฉลาดในที่นี้มิได้หมายความว่าครูอิสลามศึกษาต้องเป็นผู้เรียนเก่ง ได้รับปริญญาเอก-โท-ตรี เกียรติคุณ แต่หมายถึง

เป็นผู้ที่สามารถบูรณาการความรู้แห่งอิสลามศึกษาเข้ากับสาระความรู้วิชาอื่นๆ ที่กำหนดไว้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ อีกทั้งเป้าหมายของการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐานต้องการให้ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ในภาพรวมคือ ผู้เรียน “เก่ง ดี มีความสุข อยู่ในสังคมอย่างสันติสุข” โดยไม่แบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ดังนั้น ผู้เรียนอิสลามศึกษาก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นผลผลิตที่มีความฉลาด เก่ง และเป็นผู้มีวินัย มีคุณธรรม ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมประเทศชาติ ประชาคมโลก และโลกหน้า (อาคิเราะฮฺ) ได้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 299)

การเป็นผู้ชาญฉลาดจึงเป็นจริยธรรมด้านการปฏิบัติงานที่สำคัญที่ครูอิสลามศึกษาจักต้องมีเพื่อใช้ในการสอนของตน พัฒนาความรู้ที่มีอยู่ และแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา สามารถตอบคำถามเมื่อมีบุคคลมาถามถึงปัญหา และแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด

นอกจากจริยธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ได้ระบุไว้แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ในการปฏิบัติงานนั้นยังมีจริยธรรมที่สำคัญมาก และขาดเสียมิได้ นั่นคือ ความรับผิดชอบ () ผู้วิจัยจึงนำเสนอจริยธรรมดังกล่าว ดังนี้

2.3.1.4 มีความรับผิดชอบ ()

ความรับผิดชอบเป็นคุณธรรมจริยธรรมประการสำคัญ เป็นสิ่งที่จะทำให้สังคมมีระเบียบวินัยไม่ยุ่งเหยิง ความรับผิดชอบและหน้าที่เป็นของคู่กัน ความรับผิดชอบจะขยายตัวเองแค่นั้นขึ้นอยู่กับหน้าที่ อิสลามสอนว่าทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบและจะต้องถูกไต่สวนในงานที่ตนรับผิดชอบตามหน้าที่ของตนซึ่งไม่มีใครทำแทนกันได้ (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลเกาะมาฟูร, 2532 : 68)

ความรับผิดชอบยังเป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนที่จะต้องยึดปฏิบัติ เพราะความรับผิดชอบจะทำให้การทำงานมีความเป็นระเบียบและสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ทำให้การบริหารมีความเจริญก้าวหน้าและทำให้กิจการงานมีความเจริญรุ่งเรือง (มุณีร มุหะหมัด, 2542 : 105)

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۗ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ

وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ۗ﴾ (الإسراء الآية : 15)

ความว่า “ผู้ใดได้พบกับแนวทางที่ถูกต้อง แท้จริงเขาจะอยู่ในทางนั้นเพื่อตัวเขาเอง และผู้ใดหลงแท้จริงเขาจะหลงต่อตัวเขาเอง และไม่มีผู้แบกภาระใดที่จะแบกภาระของผู้อื่นได้ และเรามีเคยลงโทษผู้ใด จนกว่าเราจะแต่งตั้งเราะฮ์สูดมา” (อัลอิสรอฮ์ : 15)

และอีกอายะฮ์หนึ่งจากอัลกุรอาน

﴿لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاءً آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾ (الطلاق الآية : 7)

ความว่า “ควรให้ผู้มีฐานะร่ำรวยจ่ายตามฐานะของเขา ส่วนผู้ที่การยังชีพของเขาเป็นที่คับแคบแก่เขาก็ให้เขาจ่ายตามที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาแก่เขา อัลลอฮ์มิได้ทรงให้เป็นที่ลำบากแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น หลังจากความยากลำบากอัลลอฮ์จะทรงทำให้เกิดความสะดวกสบาย” (อัลกุฎาฮ์ ลาก : 7)

และท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้

1 ((

ความว่า “ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ และทุกคนจะถูกไต่สวนในหน้าที่ของตน ผู้นำมีหน้าที่รับผิดชอบ และเขาจะถูกไต่สวนในการปกครองของเขา บุรุษมีหน้าที่ดูแลครอบครัวของเขา เขาจะถูกไต่สวนในหน้าที่ของเขา สตรีมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนสามีของนาง นางจะถูกไต่สวนในหน้าที่นั้น และบ่าวมีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินของเจ้านาย เขาจะถูกไต่สวนตามหน้าที่ของเขา ดังนั้น ผู้เจ้าทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ และทุกคนจะถูกไต่สวนในหน้าที่ของตน ”

¹ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy ,1987 หะดีษหมายเลข 5067

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกๆ คนที่เกิดมามีหน้าที่ที่เขาจะต้องรับผิดชอบและเขาจะถูกไต่สวนในเรื่องดังกล่าว ชายที่มีหน้าที่ดูแลครอบครัวของเขา หญิงที่มีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนของสามี บ่าวที่มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินของเจ้านาย ทุกคนจะถูกไต่สวนในสิ่งที่ตนรับผิดชอบ และบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครูก็เช่นเดียวกัน เขาย่อมจะถูกสอบสวนในความรับผิดชอบต่อเขาด้วยเช่นเดียวกัน

บรรดานบีทั้งหลายล้วนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสแก่พวกเขาว่า

﴿يَأْتِيَا الرَّسُولَ بِلَغٍ مَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغَتْ رَسُولُهُ ۚ
وَاللَّهُ يَعْصُمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ (المائدة الآية : 67)

ความว่า “เราะฮ์ลุลอะฮ์ ยิงประกาศสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่เจ้าจากพระเจ้าของเจ้า และถ้าเจ้ามิได้ปฏิบัติ เจ้าก็มิได้ประกาศศาสน์ของพระองค์ และอัลลอฮ์นั้นจะทรงคุ้มครองเจ้าให้พ้นจากมนุษย์ แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่ทรงแนะนำพวกที่ปฏิเสธศรัทธา” (อัลมาอิดะฮ์ : 67)

แม้กระทั่งท่านนบีทั้งหลายก็ล้วนมีหน้าที่ที่ต้องดูแล และจะถูกสอบสวน (ในวันกิยามะฮ์) ถึงภาระหน้าที่เหล่านั้น เพื่ออธิบายถึงจุดมุ่งหมายของหะดีษที่ท่านนบี ﷺ กล่าวไว้จึงขอยกตัวอย่างให้สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนดังต่อไปนี้ คือ ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนบุรุษคนหนึ่งๆ กับครอบครัวของเขา สตรีกับภาระหน้าที่ภายในบ้าน คนใช้กับงานในบ้านของผู้เป็นเจ้านาย จากตัวอย่างที่เอ่ยมาทิ้งหมดทำให้ความชัดเจนในเรื่องราว

เมื่อทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ จึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องสำรวจตนเองว่า ตนมีหน้าที่อะไร? และจะต้องศึกษาความรู้เพิ่มเติมว่า ในหน้าที่นั้นอิสลามสอนให้มีความรับผิดชอบในด้านใดบ้าง? ซึ่งเป็นสิ่งที่มุสลิมจะต้องศึกษาอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง และเพื่อไม่ให้ตกหนักบนตนในวันกิยามะฮ์ (มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร, 2532 : 69) มนุษย์ทุกคนจำเป็นจะต้องรับผิดชอบในการทำงานหน้าที่ที่เขาปฏิบัติ ลูกมีหน้าที่ให้การเคารพเชื่อฟัง และทำตัวอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ผู้ที่เป็นพ่อมีหน้าที่ดูแลครอบครัว ผู้เป็นแม่มีหน้าที่ในการดูแลบ้าน ดูแลลูกๆ ผู้เป็นครูมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนผู้ที่เป็นศิษย์ให้ได้รับความรู้ มีความศรัทธาต่ออิสลามอย่างแน่นแฟ้น พร้อมกับปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด และเป็นแบบอย่างที่ดี

ดีให้แก่ลูกศิษย์ และคนทั่วไป โดยเหตุนี้ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน (มุณีร มุหะหมัด, 2542 : 105)

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอาน ไว้ว่า

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تَخُوْنُوْا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْا اٰمَنَتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ﴾

(الأنفال الآية : 27)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่าทุจริตต่ออัลลอฮ์ และเราะสูล และจงอย่าทุจริตต่อบรรดาของฝาก¹ ของพวกเจ้า โดยที่พวกเจ้ารู้กันอยู่” (อัลอันฟาล : 27)

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

: : .))
2 ((

ความว่า “เมื่อความไว้วางใจสูญหายไป ท่านจงรอวันพิनाสเกิด มีผู้กล่าวว่า “โอ้ท่านเราะสูลเถลละฮ์ ความไว้วางใจสูญหายไปได้อย่างไร? ท่านเราะสูลกล่าวตอบว่า “เมื่อนำเอากิจการงานไปให้ผู้ที่ไม่เหมาะสม (กับตำแหน่ง) ก็จงรอคอยวันพินาสเกิด”

หลักฐานจากอัลกุรอานและหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ ทำให้เรารู้ถึงความจำเป็นในการรับผิดชอบต่อนักเรียนที่จะหลีกเลี่ยง บ้ายเบี่ยง บิดพริ้วมิได้ เพราะจะทำให้เราขาดลักษณะของการเป็นมุอิมิน ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاٰمَنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ﴾ (المؤمنون الآية : 8)

ความว่า “และบรรดาผู้ที่พวกเขาเป็นผู้เอาใจใส่ต่อสิ่งที่ได้รับมอบหมายของพวกเขา และสัญญาของพวกเขา³” (อัล มุมีนูน : 8)

¹ หมายถึง ไม่ชักออก หรือคดโกงของฝากที่ผู้อื่นฝากไว้

² หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy ,1987 หะดีษหมายเลข 59 และ 6349

³ คือ ไม่บิดพริ้ว และผิดสัญญา

ความรับผิดชอบจึงเป็นสิ่งที่จะต้องทำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปฏิบัติงาน และมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับบุคคลที่เป็นครูอิสลามศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมการสอนที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ การจัดทำแผนการสอน การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ การตรวจผลงานของนักเรียน การประเมินการสอนเพื่อปรับปรุงพัฒนาการสอนของครูอิสลามศึกษาต่อไป และครูอิสลามศึกษายังต้องมีคุณลักษณะการตรงต่อเวลารวมทั้งอบรมสั่งสอน ความประพฤติอันดีงามตามหลักการอิสลามแก่นักเรียน ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายได้บรรลุเป้าหมายและเสร็จทันเวลา อีกทั้งครูอิสลามศึกษาต้องปฏิบัติตามคำสั่งของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ เห็นได้ว่าความรับผิดชอบเป็นจริยธรรมที่จำเป็นที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องมีในการปฏิบัติงานของตน และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้างอีกด้วย

จากแบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติงานทั้งหมดที่นำเสนอข้างต้น ล้วนแล้วแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ครูอิสลามศึกษา เพื่อนำมาปฏิบัติให้งานของเขาบรรลุจุดมุ่งหมาย อีกทั้งยังสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนรอบข้างได้อีกด้วย ทั้งนี้แล้วเมื่อครูอิสลามศึกษาปฏิบัติงานได้ดีแล้ว สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่านั้นก็คือการปฏิบัติตนที่จะต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ด้วยเช่นกัน

2.3.2 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตน

แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนมีความสำคัญสำหรับครูอิสลามศึกษา เนื่องจากครูอิสลามศึกษาจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ทุกคนที่พบเห็น ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนบุคคลทั่วไปในสังคม โดยเฉพาะกับตัวนักเรียนแล้วแบบอย่างจากครูถือว่ามี ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการแสดงแบบอย่างมีบทบาทอย่างมากในการแก้ไขและปรับปรุงมารยาทของเด็ก

มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะหมะฟูรฺ (2532 : 116) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติตนหรือการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้น จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติทุกอย่างที่ปรากฏในอัลกุรอานและที่เป็นสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ จะเลือกปฏิบัติเฉพาะบางอย่างที่ตนชอบและไม่ปฏิบัติบางอย่างที่คิดว่ายากไม่ได้ หรือจะคิดว่าบทบัญญัตินี้เหมาะกับคนในประเทศไหนหรือเหมาะสำหรับคนอาหรับก็ไม่ได้ เช่นเดียวกัน เพราะอิสลามเป็นศาสนาของมนุษยชาติ ไม่ใช่ของชาติใดชาติหนึ่งและเป็นพระบัญญัติจากพระผู้เป็นเจ้าย่อมเหมาะสมและไม่ยากเกินความสามารถที่มนุษย์จะปฏิบัติได้

ในที่นี้ผู้วิจัยขอเสนอเฉพาะจริยธรรมที่เกี่ยวกับด้านการปฏิบัติตน ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 มีขันติ มั่นคง อดกลั้น และให้อภัย ()

2.3.2.2 รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี ()

2.3.2.3 กล้าหาญ ()

2.3.2.1 มีขันติ มั่นคง อดกลั้น และให้อภัย ()

มีขันติหรืออดทนมาจากคำว่า มั่นคงมาจากคำว่า อดกลั้นมาจากคำว่า และให้อภัยมาจากคำว่า ส่วนคำว่า นั้นมีความหมายว่า หนักแน่น มิใช่อดกลั้น และระหว่างหนักแน่นและอดกลั้นนั้นแตกต่างกัน แต่ในที่นี้ผู้วิจัยได้เสนอคุณลักษณะจริยธรรม มีขันติ มั่นคง อดกลั้นและให้อภัยนั้น คือมาจากคำว่า โดยยึดจาก หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบในการวิจัย และในภาพรวมนั้น ความหมายข้างต้นนั้นก็คือความอดทนนั่นเอง

ความอดทนในภาษาอาหรับใช้คำว่า “ซ็อบร์” ความหมายของคำว่า “ซ็อบร์” คือ ความอดทนและความหนักแน่นมั่นคง กล่าวคือ อดทนต่อสถานการณ์แห่งความสับสนและกังวล และยังคงยืนหยัดมั่นคงอยู่ หมายถึงความเข้มแข็งของบุคลิก ความเด็ดเดี่ยวเชื่อมั่น ความกล้าหาญ ทางศีลธรรมและความหนักแน่นมั่นคง (อัลลามะฮฺ ซัยยิด สุลัยมาน นัควี, 2546 : 37)

ความอดทนเป็นคุณธรรมจริยธรรมประการสำคัญที่อิสลามได้วางรากฐานให้แก่ มุสลิมทุกคนซึ่งเป็นคุณธรรมที่กระตุ้นให้เกิดความพากเพียร พยายามเพื่อความสำเร็จโดยไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค เมื่อมนุษย์ได้รับการทดสอบจากอัลลอฮฺ ﷻ วิธีที่จะผ่านอุปสรรคหรือความทุกข์ยาก ต่างๆ ในชีวิตไปได้จะต้องอาศัยความอดทน อิสลามสอนให้มีความอดทน ให้แข่งขันกันในความอดทน ให้ตักเตือนกันและกันในความอดทน อดทนต่อความทุกข์ทางใจ ความยากจน การเสียชีวิต ทรัพย์สิน ต่อการพินาศเสียชื่อเสียงผู้อื่น ต่อดินฟ้าอากาศ มีมานะในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก โดยปกติการทำงานที่เราทำนั้นต้องมีอุปสรรคขัดขวางทั้งสิ้น งานเล็กๆ ก็มีอุปสรรคน้อย งานใหญ่ก็มีอุปสรรคมาก กิจกรรมงานดีก็มีข้อขัดตามส่วนของงานนั้น อิสลามสอนให้เราไม่ให้เกียจคร้านเพราะถ้าปล่อยให้ความเกียจคร้านครอบงำจะก่อให้เกิดความย่อท้อ ขึ้นได้ ความอดทนเป็นภาระที่หนักมาก ผู้ที่จะทำได้คือผู้ที่ศรัทธาอย่างมั่นคงต่ออัลลอฮฺเท่านั้น (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะซะฟุร, 2532 : 72) มุสลิมนั้นจะได้รับผลบุญอันยิ่งใหญ่ เนื่องจากมีความอดทน

และทำให้อิหม่ามของเขาเข้มแข็ง ในทางตรงกันข้ามคนที่ไม่มีความอดทน เขาก็เหมือนร่างที่ไร้ศีรษะและเขาจะสิ้นศรัทธาไปอย่างรวดเร็ว (ฟารอมาซ บิน มุฮัมมัดเราะห์บ์, ม.ป.ป. : 58)

ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญที่ยิ่งใหญ่มาก เพราะเป็นรากฐานของการทำความดีต่างๆ ดังนั้น อัลลอฮ์จึงได้ทรงกำชับเกี่ยวกับความอดทนไว้ในอัลกุรอานซ้ำแล้วซ้ำอีกถึงกว่า 80 แห่ง (มานพ วงศ์เสงี่ยม, ม.ป.ป. : 56) ความอดทนยังเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งซึ่งอิสลามพยายามปลูกฝังขึ้นมาในจิตใจของผู้ศรัทธาทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องเผชิญปัญหาที่ท้าทายหรือช่วยให้เขาต้องมีอารมณ์โกรธ เกลียด เกรียดและท้อแท้สิ้นหวังซึ่งอาจทำให้ทราบว่ามนุษย์ทุกคนจะถูกพระเจ้าทดสอบด้วยความกลัว ความหิว การสูญเสียทรัพย์สิน ชีวิตและพืชผล ดังนั้น เมื่อถึงเวลานี้มาประสบกับเขาเมื่อใด หากเขาเป็นผู้ศรัทธา เขาจะต้องตระหนักและยอมรับการทดสอบนั้นแต่โดยดีพร้อมกับกล่าวถ้อยคำแห่งการยอมรับสภาพนั้นว่า “อินนาลิลลาฮิ วะอินนา อิลัยฮิรอกญูฮุน ” (แท้จริง เราเป็นของพระองค์ และยังพระองค์ที่เราต้องคืนกลับ) หลังจากนั้นให้วิงวอนด้วยความช่วยเหลือต่อพระเจ้าด้วยความอดทนและดำรงนมาซ คนที่ทำเช่นนี้ได้ นั้นพระเจ้าจะอยู่กับเขาและพระองค์จะทรงประทานความเมตตาและช่วยเหลือเขา (บรรจง บินกาซัน, 2544 : 81) ซอบ์หรือความอดทนนั้นมิใช่เป็นแต่เพียงความดีที่เพิ่มเติมหรือเติมแต่งขึ้นแต่เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับมนุษย์ในการลำดับหน้าตาหรือรูปการภายใน และเพื่อความเป็นสุขส่วนตัวพร้อมทั้งสังคมโดยรอบ จะไม่มีทางได้พบระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตและพัฒนาการของโลกได้นอกเสียจากจะด้วยความซอบ์ ฉะนั้น ซอบ์จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นในระบอบการดำเนินชีวิตบนโลกคุณยา และจะไม่ได้พบกับความรุ่งเรืองบนโลกนี้และจะไม่ได้พบกับผลกำไรในอาคิเราะฮ์นอกเสียจากต้องพึงพาคำว่าซอบ์หรืออดทน (ยูซุฟ กอรอดอวีย์, ม.ป.ป. : 14)

ซอบ์ หรือความอดทนนั้นถือเป็นจริยธรรมที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง จากอัลกุรอาน และอัลกุรอานก็ได้เน้นหนักไว้ไม่ว่าจะเป็นสุเราะฮ์มุกกิบะฮ์สุกกีดีหรือสุเราะฮ์ฮุมาซะดะฮ์สุกกีดี และถือเป็นจริยธรรมที่ถูกระบุไว้มากที่สุดในอัลกุรอานอีกด้วย ผู้วิจัยนำเสนอส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่กล่าวถึงความอดทนในอัลกุรอานดังนี้

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานความว่า

﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُّوكُم بِالشَّرِّ وَالْأَحْيَرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾

(الأنبياء الآية : 35)

ความว่า “ทุกชีวิตย่อมลี้มรสความตาย และเราจะทดสอบพวกเจ้าด้วยความชั่วและความดี¹ และพวกเจ้าจะต้องกลับไปหาเราอย่างแน่นอน” (อัลอัมบิยาอู : 35)

﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾
(العصر الآية : 3)

ความว่า “นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย และตักเตือนกันและกันในสิ่งที่ เป็น สัจธรรม และตักเตือนกันและกัน ให้มีความอดทน² ” (อัล อิศร : 3)

﴿ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ﴾ (البلد الآية : 17)

ความว่า “แล้วเขาได้อยู่ในหมู่ผู้ศรัทธา และตักเตือนกันและกัน ให้มีความอดทน และตักเตือนกัน ให้มีความเมตตา” (อัลบะลัด : 17)

﴿لَتُبْلَوْنَ فِي ءَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِن عَزْمِ ءَالِ ءَمُورٍ﴾ (آل عمران الآية : 186)

ความว่า “แน่นอนยิ่งพวกเจ้าจะถูกทดสอบ³ ในทรัพย์สินสมบัติของพวกเจ้าและตัวของพวกเจ้า และแน่นอนยิ่งพวกเจ้าจะได้ยินจากบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ก่อนหน้าพวกเจ้า และบรรดาผู้ที่ให้มีภาคีขึ้น (แก่อัลลอฮฺ) ซึ่งการก่อความเดือดร้อนอัน

¹ คือ จะทดสอบด้วยเคราะห์กรรมและความ โปครปราน เพื่อเราจะ ได้เห็นผู้ชอบคุณ ผู้เนรคุณ ผู้อดทน และผู้หมดหวัง

² เว้นแต่บุคคลที่มีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ เป็นผู้ศรัทธา กระทำความดี สันติกันในสัจธรรม และตักเตือนกันให้มีความอดทน บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นผู้ประสพชัยชนะหรือได้รับความสำเร็จ เพราะพวกเขาอมเสียสละสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นหรือยอมแลกเปลี่ยนความใคร่ใฝ่ต่ำที่อยู่ใกล้มือด้วยความดีที่อยู่ยงคงถาวร และตักเตือนหรือตักเตือนซึ่งกันและกัน ในสิ่งที่ เป็น สัจธรรม ซึ่งเป็นความดีทั้งหมด เช่น การศรัทธา การเชื่อมั่น การเคารพภักดีต่อผู้ทรงกรุณาปรานี และตักเตือนหรือตักเตือนซึ่งกันและกัน ให้มีความอดทนต่อความยากลำบาก การปฏิบัติที่เป็นจริงรักภักดี และการละทิ้งไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ เป็น ที่ต้องห้าม

³ คือทดสอบความมีศรัทธาว่ามีความจริงใจแค่ไหน เพราะถ้ามีความศรัทธาด้วยความจริงใจแล้ว แน่แน่นอนย่อมมีความอดทน แม้ว่าอยู่ในภาวะคับขันอย่างไรก็ตาม

มากมาย และหากพวกเจ้าอดทนและยำเกรงแล้ว แท้จริงนั่นคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่เด็ดเดี่ยว” (อาลิอิมรอน : 186)

﴿وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنَ الْأُمُورِ﴾ (الشورى الآية : 43)

ความว่า “ และแน่นอนผู้ที่อดทนและให้อภัย แท้จริงนั่นคือ ส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่นมั่นคง¹ ” (อิซซุรอ : 43)

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أَوْلَاؤُا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ بَلَّغَ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ﴾
(الأحقاف الآية : 35)

ความว่า “ดั่งนั้นเจ้าจงอดทนดั่งเช่นบรรดาผู้ตั้งจิตมั่นแห่งเราะสูลทั้งหลาย ได้อดทนมาก่อนแล้ว และอย่ารีบเร่ง (ให้มีการลงโทษ) แก่พวกเขา วันที่พวกเขาจะเห็นสิ่งที่ถูกสัญญาไว้แก่พวกเขานั้น ประหนึ่งว่าพวกเขามีได้พำนักอยู่ในโลกนี้ เว้นแต่เพียงชั่วครู่หนึ่งยามกลางวันเท่านั้น นี่คือการประกาศตักเตือนดั่งนั้นความหายนะ จะไม่ประสบแก่ผู้ใดนอกจากหมู่ชนผู้ฝ่าฝืนเท่านั้น” (อัลอะฮ์กอฟ : 35)

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ (البقرة الآية : 45)

ความว่า “และพวกเจ้าจงอาศัยความอดทน² และการละหมาดเถิด และแท้จริงการละหมาดนั้นใหญ่โต นอกจากบรรดาผู้ที่นอบน้อมถ่อมตนเท่านั้น” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 45)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾
(البقرة الآية : 153)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอาศัยความอดทน และการละหมาดเถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นทรงอยู่ร่วมกับผู้อดทนทั้งหลาย” (อัล บะเกาะเราะฮ์ : 153)

¹ และสำหรับผู้ที่อดทนต่อการทำร้าย และให้อภัยเพื่อพระพักตร์ของอัลลอฮ์ เพราะการอดทนและการให้อภัยนั้นเป็นกิจการที่น่าสรรเสริญ ซึ่งอัลลอฮ์ทรงใช้ให้กระทำ

² ให้ใช้ความอดทนเป็นสำคัญในการปฏิบัติตามบัญญัติศาสนา

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُؤْفُونَ بَعَثَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ (البقرة الآية : 177)

ความว่า “หาใช่คุณธรรมไม่ การที่พวกเขาหันหน้าของพวกเขาเข้าไปทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก แต่ว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวันปรโลก และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์ และนบีทั้งหลาย และบริจาคทรัพย์ ทั้งๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิท และบรรดาเด็กกำพร้า และแก่บรรดาผู้ยากจน และผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และบรรดาผู้ที่มาขอ และบริจาคในการไถ่ทาส และเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และการชำระชะกาต และ (คุณธรรมนั้น) ก็คือบรรดาผู้ที่รักษาสัญญาของพวกเขาโดยครบถ้วน เมื่อพวกเขาได้สัญญาไว้ และบรรดาผู้ที่อดทนในความทุกข์ยาก และในความเดือดร้อน และขณะต่อสู้ในสมรภูมิ คนเหล่านี้แหละคือผู้ที่พูดจริง และคนเหล่านี้แหละคือผู้ที่มีความยำเกรง” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 177)

﴿وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾ (آل عمران الآية : 146)

ความว่า “และนบีมักน้อยแล้ว ที่กลุ่มชนอันมากมายได้ต่อสู้ร่วมกับเขา แล้วพวกเขาหาได้ท้อแท้ไม่ต่อสิ่งที่ได้ประสบแก่พวกเขาในทางของอัลลอฮ์ และพวกเขาหาได้อ่อนกำลังลง และหาได้สยบไม่ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักผู้ที่อดทนทั้งหลาย” (อาลิอิมรอน : 146)

﴿وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (هود الآية : 115)

ความว่า “และเจ้าจงอดทน เพราะแท้จริงอัลลอฮ์จะไม่ทรงทำให้รางวัลของผู้ทำความเสียหาย” (ฮูด : 115)

﴿وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ۗ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ (يونس الآية : 109)

ความว่า “และเจ้าจงปฏิบัติตามที่ถูกระบายแก่เจ้า และจงอดทน¹ จนกว่าอัลลอฮ์จะทรงตัดสิน และพระองค์ทรงเป็นผู้ตัดสินที่ดียิ่ง” (ยูนุส :109)

﴿أُولَٰئِكَ تُجَزَوْنَ الْغُرَفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا﴾

(الفرقان الآية : 75)

ความว่า “เขาเหล่านั้นจะได้รับการตอบแทน ในการที่พวกเขาอดทน และพวกเขาจะได้พบการกล่าวคำต้อนรับและสละม” (อัล ฟุรกอณ : 75)

﴿فَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

الْغُرُوبِ﴾ (ق الآية : 39)

ความว่า “ดังนั้น เจ้าจงอดทนต่อสิ่งที่พวกเขากล่าวถึง และจงแซ่ซ้องด้วยการสรรเสริญพระเจ้าของเจ้าก่อนการขึ้นของดวงอาทิตย์และก่อนการตก (ของมัน) ” (ก้อฟ : 39)

﴿وَإِن عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۗ وَلَٰئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ۗ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾

(النحل الآية : 126-127)

ความว่า “และหากพวกเขาจะลงโทษ (ฝ่ายปรปักษ์) ก็จงลงโทษเยี่ยงที่พวกเขาได้รับโทษ และหากพวกเขาอดทน แน่นอน มันเป็นการดียิ่งสำหรับบรรดาผู้อดทน และจงอดทนเถิด และการอดทนของเจ้าจะมีขึ้นไม่ได้ เว้นแต่ด้วย (การเตาฟีกของ) อัลลอฮ์ และอย่าเศร้าโศกต่อพวกเขา และอย่าคับใจในสิ่งที่พวกเขาวางแผนกลอุบาย ” (อันนะหุล : 126-127)

¹ จงอดทนต่อสิ่งที่ได้เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความยากลำบากในการเผยแพร่ศาสนาของอัลลอฮ์

﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
وَيَدْرُءُونَ بِالْحَسَنَةِ أَلَسَيِّئَةً أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ﴾ (الرعد الآية : 22)

ความว่า “และบรรดาผู้ออดทนโดยหวังพระพักตร์ (ความโปรดปราน) ของพระเจ้าของพวกเขา และดำรงการละหมาดและบริจาคสิ่งที่เราได้ให้เป็นประจำยังชีพแก่พวกเขา โดยซ่อนเร้นและเปิดเผย และพวกเขาขจัดความชั่วด้วยความดี จนเหล่านั้นสำหรับพวกเขาคือที่พักในบั้นปลายที่ดี” (อิรเราะฮุด : 22)

﴿وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا﴾ (المزمل الآية : 10)

ความว่า “และจงอดทนต่อสิ่งที่พวกเขากล่าวร้ายและจงแยกตัวออกจากพวกเขาด้วยการแยกตัวอย่างสุภาพ” (อัลมุซซัหมิล : 10)

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ (المدثر الآية : 7)

ความว่า “และเพื่อพระเจ้าของเจ้าเท่านั้นจงอดทน” (อัลมุคคัซซिर : 7)

﴿فَأَصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا﴾ (المعارج الآية : 15)

ความว่า “ตั้งมั่นเจ้าจงอดทนด้วยความอดทนที่ดีงามเถิด” (อัลมาอาริจญ์ : 15)

﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ (الرعد الآية : 24)

ความว่า “(พร้อมกับกล่าวว่า) ความसानติจงมีแก่พวกท่าน เนื่องด้วยพวกท่านได้ออดทน มันช่างดีเสียนี้กระไรที่พำนักบั้นปลายนี้ ” (อิรเราะฮุด : 24)

﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَشِيعِينَ لِلَّهِ
لَا يَشْتَرُونَ بِعَايَتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ
الْحِسَابِ﴾ (آل عمران الآية : 199)

ความว่า “และแท้จริงในหมู่ผู้ได้รับคัมภีร์นั้นมีผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และสิ่งที่ถูก
ประทานลงมาแก่พวกเขา และต่อสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่พวกเขาในฐานะผู้มอบ
น้อมต่ออัลลอฮ์โดยที่พวกเขาจะไม่แลกเปลี่ยนโองการของอัลลอฮ์กับราคาอัน
เล็กน้อย ชนเหล่านี้แหละพวกเขาจะได้รับรางวัลของพวกเขา ณ พระผู้เป็นเจ้าของ
พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์นั้น เป็นผู้ทรงรวดเร็วในการชำระสอบสวน” (อาลิอิมรอน :
199)

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ
وَنَشِيرُ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾
(البقرة الآية : 155-156)

ความว่า “และแน่นอน เราจะทดสอบผู้เข้าโดยการให้สูเจ้าอยู่ในความกลัวและ
ความหิว และโดยการให้สูญเสียทรัพย์สิน ชีวิตและพืชผล และจงแข็งขำวดีแก่
บรรดาผู้ที่อดทน คือบรรดาผู้ที่เมื่อมีเคราะห์ร้ายมาประสบแก่พวกเขา พวกเขาก็
กล่าวว่า แท้จริงพวกเรา เป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ และแท้จริงพวกเราจะกลับไป
ยังพระองค์” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 155-156)

﴿وَإِن يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يَمَسُّكَ خَيْرٌ فَمَا عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (الأنعام الآية : 17)

ความว่า “และหากว่าอัลลอฮ์ ทรงให้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใดประสบแก่
เจ้าแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจะเปลี่ยนมันได้ นอกจากพระองค์เท่านั้น และหากพระองค์
ทรงให้ความดีอย่างหนึ่งอย่างใดประสบแก่เจ้า แท้จริงพระองค์นั้นทรงเดชานุภาพ
เหนือทุกสิ่งทุกอย่าง” (อัลอันอาม : 17)

﴿قَالُوا أءِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ
مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (يوسف الآية : 90)

ความว่า “พวกเขาบอกว่า แน่نون ท่านคือยูซุฟใช่ไหม? เขากล่าวว่า ฉันคือยูซุฟและ
นี่คือน้องของฉัน แน่نونอัลลอฮ์ทรงโปรดปรานเราแท้จริงผู้ใดที่ยำเกรงและอดทน
แน่نونอัลลอฮ์จะมีทรงให้รางวัลของบรรดาผู้ทำความดีสูญหาย” (ยูซุฟ : 90)

บรรดาผู้ที่ปฏิบัติตามเรื่องความอดทน และปฏิบัติตามบรรดาผู้ออดทนตามที่ระบุในอัลกุรอานนั้นจะได้รับการชี้แจงโดยปราศจากความลังเลว่า ตำแหน่งของความอดทนนั้นเป็นสิ่งสุดท้ายในศาสนา ความอดทนถือเป็นมารยาทที่มีเกียรติจากจรรยาบรรณของบรรดาผู้ศรัทธา ความอดทนทำให้ตำแหน่งของบรรดาผู้ที่ศ้อและห้สูงขึ้น ความอดทนถือเป็นเครื่องค้ำจุนอิสลาม เป็นหลักการอันมั่นคงจากการศรัทธา ตามพหุคินัยของอัลกุรอานนั้นความอดทนถือเป็นกุญแจและเป็นประตูของความผาสุกทั้งโลกนี้และโลกหน้า (ยูซุฟ กอรรอดอวีย์, ม.ป.ป. : 78-79)

นักวิชาการมุสลิมได้แบ่งความอดทนออกเป็น 3 ประเภท (ฟารอมาซ บิน มุอ้าหมัดเราะห์บ์, ม.ป.ป. : 58-59)

1. ความอดทนในการภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยการกระทำในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาคนคนหนึ่งคนใดนั้นจำเป็นต้องอดทนทั้งก่อนและขณะที่ปฏิบัติอามัล เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์
2. ความอดทนจากการฝ่าฝืน คนหนึ่งคนใดนั้นต้องมีความอดทน ที่จะต่อสู้กับการขู่ข่ม และหลอกล่อให้ทรยศและฝ่าฝืนต่ออัลลอฮ์
3. ความอดทนในการเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เช่น การสูญเสียทรัพย์สิน ป่วยไข้ และการตาย

การปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอนอิสลามศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จ คือ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นั้น ครูต้องใช้ความอดกลั้นและให้อภัยอยู่ตลอดเวลา อดกลั้นและให้อภัยต่อผู้เรียน ผู้ร่วมงาน และผู้ที่เป็นหัวหน้า โดยเฉพาะในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกันนั้น ทุกคนมีโอกาสทำผิดพลาดได้ ความอดกลั้นและให้อภัยที่ครูผู้สอนมีต่อผู้เรียนจึงเป็นสิ่งช่วยแก้ปัญหาต่างๆ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 300)

ความอดทนเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่ครูอิสลามศึกษาควรปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เนื่องจากในชีวิตนั้นมีอุปสรรคต่างๆมากมายเกิดขึ้นเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงาน อย่างเช่นครูอิสลามศึกษาจะต้องมีความเข้มแข็ง อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่บัง และต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เต็มที่ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั่วไปในสังคม เช่น การที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องมีอารมณ์มั่นคง ควบคุมอารมณ์ได้ยามผิดหวัง และแสดงอารมณ์ต่อสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม เมื่อพบเจออุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ ความอดทนเท่านั้นที่จะช่วยให้ผ่านความทุกข์ยากลำบากไปได้ และการปฏิบัติตนเป็นผู้มีความอดทนจะทำให้ได้พบกับความรุ่งเรืองบนโลกนี้ อีกทั้งยังได้ผลกำไรในวันอาคิเราะฮ์อีกด้วย

2.3.2.2 รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี (القناعة والزهد)

นอกจากแบบอย่างเกี่ยวกับความอดทนแล้ว แบบอย่างทางจริยธรรมในด้านการปฏิบัติตนที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับครูอิสลามศึกษาก็คือ การรู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี

รู้จักพอเพียงหรือพอใจในสิ่งที่มีมาจากคำว่า القناعة ส่วนคำว่า الزهد มีความหมายว่าสมถะ ซึ่งระหว่างรู้จักพอเพียงและสมถะนั้นแตกต่างกัน ในที่นี้ผู้วิจัยนำเสนอคุณลักษณะจริยธรรม รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี คือ القناعة والزهد ตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 การรู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มี ถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นสำหรับครูอิสลามศึกษา เพราะสิ่งนี้จะทำให้เขาเป็นบุคคลที่พอใจและภูมิใจในเนาะมะมัดของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงประทานแก่เขา ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติของเขานั้นเต็มไปด้วยความยำเกรงต่ออัลลอฮ์

ในชีวิตความเป็นอยู่นั้นมักมีความต้องการมากมายที่มนุษย์แสวงหามาเป็นของตน มนุษย์ต้องการเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ต้องการอาหารเครื่องดื่ม ต้องการที่พักอาศัยและอื่นๆ นอกจากนั้นแล้วความเจริญรุ่งเรืองของโลกปัจจุบันนี้ยังทำให้มนุษย์มีความต้องการเพิ่มขึ้นอีกมากมาย ถ้าบุคคลใดเคยชินอยู่กับชีวิตที่สุขสบายเพื่อแล้ว ดังนั้นคราใดที่ทรัพย์สินของเขาเกิดไม่พอเพียงต่อความต้องการของเขา เขาก็จะประพศติในสิ่งที่ขัดต่อหลักการของศาสนา ส่วนผู้ตระหนี่ถี่เหนียวก็เช่นกัน เขาจะไม่มีความละเอียดอ่อนต่อการกระทำในสิ่งที่ขัดต่อความชอบธรรมหรือออกนอกกลุ่มนอกทาง ขอเพียงให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น (ฮาดี ฮาซัน, 2521 : 68)

การรู้จักความพอดี พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่นั้นเป็นคุณสมบัติที่แท้จริงของผู้ศรัทธาต่ออิสลาม ครูผู้สอนอิสลามในฐานะผู้ศรัทธาต่ออิสลามจึงพึงมีคุณลักษณะข้อนี้ ซึ่งส่งผลไม่ให้เป็นผู้อิจฉาริษยาผู้อื่น เป็นผู้รู้จักประมาณตน พอใจและใช้สิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภและกอบโกยทรัพย์สิน ไม่คดโกงผู้อื่นและไม่ร่ำรวยร่ำรวยบังหลวง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 301)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอายะฮ์อัลกุรอาน สุเราะฮ์อันนิสาอฺ อายะฮ์ที่ 32 ความว่า

﴿وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَا وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝﴾ (النساء الآية : 32)

ความว่า “และจงอย่าปรารถนาในสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้แก่บางคนในหมู่พวกเจ้าเหนือกว่าอีกบางคน สำหรับผู้ชายนั้นมีส่วนได้รับจากสิ่งที่พวกเขาได้ขวนขวายไว้ และสำหรับผู้หญิงนั้นก็มีส่วนได้รับจากสิ่งที่พวกนางได้ขวนขวายไว้ และพวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮ์เถิด จากความกรุณาของพระองค์ แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง” (อันนิซาอ : 32)

รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มีหรือความประหยัด สมถะมักน้อย เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ถือนปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากหลักฐานอัลหะดีษ

อิมามอัลบุคอรีได้บันทึกจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ เราะฎิยัลลอฮุอันฮา ว่านางได้กล่าวแก่อูรวะฮ์ว่า

))

:

((

ความว่า “โอ้ ลูกชายพี่สาวของฉัน เราเคยมองคุณจันทร์เสี้ยวครั้งแล้วครั้งเล่า มองเห็นจันทร์เสี้ยว 3 ครั้งในสองเดือน (หมายถึงระยะเวลา) ที่ไม่มีการก่อไฟภายในบ้านของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เลย (คือไม่มีการปรุงอาหาร) ฉัน(อูรวะฮ์) จึงได้กล่าวแก่นางว่า “โอ้พี่สาวของฉันอะไรเล่าเป็นเครื่องประทังชีวิตของพวกท่าน? นางได้ตอบว่า “มีสี่คำสองอย่างคืออินทผาลัมกับน้ำ นอกจากว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มีเพื่อนบ้านชาวอันศอรที่พวกเขาเลี้ยงแพะไว้ ซึ่งจะคอยเอานมของมันมาให้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ แล้วท่านก็ให้พวกเราดื่มนมด้วย”

²((

:

))

ความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ขอพระองค์ทรงโปรดทำให้ปัจจัยยังชีพของวงศ์วานมุฮัมมัดนั้น (แค่เพียง) อาหารหลักเถิด”

¹ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 หะดีษหมายเลข 2518

² หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy, 1987 หะดีษหมายเลข 6313

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นมีแบบอย่างด้านความสมถะ และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของท่านในโลกคุณยา โดยสังเกตจากการก่อไฟภายในบ้านของท่านเพื่อปรุงอาหาร ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมถะในการดำเนินชีวิต ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่สุรุษสุร่ายและท่านเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในการใช้ชีวิตบนโลกคุณยา

ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดจากการเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการใช้ชีวิตบนโลกคุณยานั้น มิใช่ท่านมีความสมถะและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเพราะความยากจน แร้นแค้นหรือไม่มีสิ่งใดรับประทาน ซึ่งหากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต้องการความสุขสบายในการใช้ชีวิตในโลกคุณยาที่เฟริศแพรวและมีสิ่งดีงามต่างๆ มากมายคอยปรนเปรอ ก็จะทำให้เกียรติของท่านต่ำลง และไม่มีใครต้องการแบบอย่างดังกล่าว (ยูทธนา เกือกุล, 2550 : 123-124)

และอีกหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

)

1 ((

ความว่า “ครอบครัว (วงศ์วาน) ของท่านเราะฮ์มุลลอฮ์ ﷺ ไม่เคยอิมจากการกินอาหารที่ทำด้วยแป้งสาลี ถึง 3 คืบติดต่อกันเลย นับตั้งแต่มาอยู่ที่มะดีนะฮ์ จนกระทั่งท่านเสียชีวิต”

เราควรพอใจในสภาพที่ตัวเองเป็นอยู่ ยึดมั่นและดำเนินชีวิตในทางสายกลาง² เพราะชีวิตในทางสายกลางนั้นสามารถจัดผลกระทบบที่เกิดขึ้นจากความมักมากและความต้องการที่ฟุ่มเฟือยลงได้เป็นอย่างดี และหากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้เป็นผู้ที่ร่ำรวยก็ต้องกระทำในสิ่งที่เหมาะสมที่ควรด้วย

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ว่า

﴿لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ

نَفْسًا إِلَّا مَاءً آتَلَهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾ (الطلاق الآية : 7)

¹ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy , 1987 หะดีษหมายเลข 5289

² คือ ประคับประคองตนไม่ให้ตกไปอยู่ในกลุ่มของผู้สุรุษสุร่ายหรือผู้ตระหนี่ถี่เหนียว

ความว่า “ควรให้ผู้มีฐานะร่ำรวยจ่ายตามฐานะของเขา ส่วนผู้ที่มีการยังชีพของเขา เป็นที่คับแคบแก่เขาก็ให้จ่ายตามที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้แก่เขา อัลลอฮ์มิได้ ทรงให้เป็นที่ลำบากแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น หลังจากความยากลำบากอัลลอฮ์จะทรงทำให้เกิดความสะดวกสบาย”

(อิฏญะลา : 7)

จากอายะฮ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ดังกล่าวนี้ เป็นบทเรียนสอนให้รู้ว่า การใช้จ่ายหรือ ใช้จ่ายนั้นอย่าได้จ่ายเกินกว่ารายรับ เพราะมันจะนำมาซึ่งความไม่เชื่อตรงออกนอกกฎศาสนาบัญญัติ เช่น ชักยกทรัพย์ นื้อ โกง และอื่นๆ อีกมากมาย

ดังนั้น การเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มีนั้น จะก่อให้เกิด คุณค่าแก่ตนเองและสังคมมากกว่าการเป็นอยู่แบบอื่นๆ พร้อมกันนั้นสมาชิกในสังคมก็จะอยู่กัน อย่างสันติสุขปราศจากความอิจฉาริษยาหรือความหวาดระแวงซึ่งกันและกันด้วย (อาลี ฮาซัน, 2521 : 69-70)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การรู้จักพอเพียง และพอใจในสิ่งที่มีเป็นอีกหนึ่ง คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องมีในการปฏิบัติตน ครูอิสลามศึกษาจะต้อง ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะของตน ไม่เป็นหนี้เป็นสินจนล้นพ้นตัว ซึ่งเหล่านี้ถือว่ามี ความจำเป็น ที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องปฏิบัติตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เพื่อนครู และบุคคลทั่วไป ในสังคม

2.3.2.3 กล้าหาญ (الشجاعة)

ความกล้าหาญเป็นคุณลักษณะสำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอน อิสลามศึกษา เมื่อครูผู้สอนอิสลามศึกษาปฏิบัติงานต่างๆ ต้องมีความกล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ และ กล้าตัดสินใจ โดยใช้อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแนวทางในการทำงาน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 301)

องค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอายะฮ์อัลกุรอาน สุเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 35

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ

تَفْلِحُونَ﴾ (المائدة الآية : 35)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย พึงยำเกรงอัลลอฮฺเถิด และจงแสวงหาสื่อไปสู่พระองค์ และจงต่อสู้และเสียดสละในทางของอัลลอฮฺเถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ” (อัลมาอิดะฮฺ : 35)

ผู้ที่ได้ชื่อว่ากล้าหาญนั้นไม่เพียงแต่อยู่ในสนามรบเท่านั้น แต่ผู้ที่สามารถหักห้ามจิตใจไม่ทำตามอำเภอใจของตนก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้กล้าหาญเช่นเดียวกัน

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

1 (())

ความว่า “คนที่ปล้ำคู่ต่อสู้ล้มลงนั้นมีใช้คนเก่ง แต่คนเก่งคือผู้ที่ควบคุมจิตใจของตนเองได้เมื่อเกิดโทสะ”

การกระทำหลายๆอย่างในการดำเนินชีวิตแต่ละวันนั้นส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาความกล้าหาญ บางครั้งบางครั้งก็ต้องกล้าหาญในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องกล้าหาญในการพูดความจริง สิ่งใดคิดก็เป็นไปตามคิด และสิ่งใดถูกก็เป็นไปตามนั้นเช่นเดียวกัน ผู้ทำหน้าที่พนักงานดับเพลิง ก็ต้องกล้าหาญและพร้อมที่จะเผชิญกับไฟที่ลุกโชนช่วง เพื่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ก็ต้องกล้าหาญในการจับโจรหรือขโมยเพื่อความผาสุกของประชาชน และการทำงานอีกหลายๆ อย่างที่ไม่ได้นำมากล่าวในที่นี้ก็จำเป็นต้องอาศัยความกล้าหาญอดทนทั้งสิ้น แต่ความกล้าหาญในที่นี้ไม่ได้หมายความว่ากล้าหาญแบบหลับหูหลับตา หรือกล้าหาญโดยไม่ผ่านการไตร่ตรองและพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ความกล้าหาญที่มีพื้นฐานมาจากความถูกต้องนั้นเป็นมารยาทที่น่าชื่นชมยกย่อง ตรงกันข้ามความกล้าหาญโดยไม่รู้เรื่องราวและขัดต่อหลักการของอิสลามนั้นเป็นนิสัยที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง

ผู้ที่มีความกล้าหาญนั้นมักจะได้รับประโยชน์อย่างมากมาย เพราะนิสัยกล้าหาญนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นตัวกระตุ้นหรือผลักดันไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งยังทำให้จิตใจสงบได้อีกด้วย ตรงกันข้ามความกลัวหรือขี้ลาดตายาวนั้นจะนำมาซึ่งความไม่แน่นอนใจ ดังนั้นความกล้าหาญจึงสามารถจัดความยากลำบากในการเผชิญชีวิตในโลกนี้ได้เป็นอย่างดี (อาลี ฮาซัน, 2521 : 42-45)

¹ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy , 1987 หะดีษหมายเลข 5972 ; Muslim ,1972 หะดีษหมายเลข 6595 ; Ahmad , 1980 หะดีษหมายเลข 7198 (สำนวนที่อ้างเป็นของ al-Bukhariy)

จากแบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตนทั้งหมดที่กล่าวถึง สรุปได้ว่าการปฏิบัติตนของครูนั้นมีความสำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตของตน ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และยังก่อให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีแก่นักเรียน เพื่อนร่วมงาน และบุคคลทั่วไปในสังคมอีกด้วย ครูอิสลามศึกษาจึงควรใช้แบบอย่างเหล่านี้ในการดำเนินชีวิตของตน

2.3.3 แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

อิสลามเป็นศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์กระทำความดีต่อกัน รองจากการเคารพภักดีพระเจ้า ดังนั้นจึงส่งเสริมเรื่องมนุษยสัมพันธ์อย่างมาก รวมทั้งจริยธรรมในการปฏิบัติต่อบุคคลต่างๆ (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะซะฟุร, 2532 : 75)

ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะจริยธรรมที่เกี่ยวกับด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นดังต่อไปนี้

2.3.3.1 เมตตาสงสาร ()

2.3.3.2 มีสัจจะ ()

2.3.3.3 นอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ยะโส โอ้อวด ()

2.3.3.1 เมตตา สงสาร (الرحمة)

ความเมตตาสงสารเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับมุสลิม อิสลามส่งเสริมให้มีความรัก เมตตา เอ็นดู ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข มีน้ำใจกรุณา มีความเข้าใจและละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของผู้อื่น เช่น พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน บุคคลที่ได้รับความทุกข์ยาก ฯลฯ ตลอดจนให้ความเมตตาต่อสัตว์และพืช ด้วยความรำลึกในเมตตาของอัลลอฮฺ ﷻ และหวังความโปรดปรานของพระองค์ ความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมที่จะก่อให้เกิดความรักใคร่ หวังดี ผูกพัน สนิทสนมอย่างแท้จริง จำเป็นต้องฝึกให้เกิดขึ้นในดวงจิตและแสดงออกเป็นนิจ (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะซะฟุร, 2532 : 64) การปรองดองกันหรือการมีเมตตากันนั้น เป็นลักษณะที่สังคมขาดเสียมิได้ และเมื่อสังคมมีความปรองดอง และมีเมตตาต่อกัน สังคมนั้นจะยืนยงอยู่ได้อย่างผาสุกโดยแท้จริง จะสังเกตได้จากสังคมแห่งอัลอิสลามในสมัยแรก เนื่องจากมีความปรองดอง และมีเมตตาต่อกันนี้เอง (อับดุลฮาгим วันแอเลาะ, ม.ป.ป. : 32-33)

อัลลอฮฺได้สรรเสริญเราะฮฺสุล ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮฺไว้ในอัลกุรอาน ว่า

﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ... ﴾

(الفتح الآية : 29)

ความว่า “มุฮัมมัดเป็นเราะฮ์สูลของอัลลอฮ์ และบรรดาผู้ที่อยู่ร่วมกับเขา เป็นผู้เข้มแข็งกล้าหาญต่อพวกปฏิเสธศรัทธา เป็นผู้เมตตาสงสารระหว่างพวกเขาเอง....” (อัลฟัตฮ : 29)

สังคมมนุษย์ประกอบด้วยบุคคลที่มีสถานภาพแตกต่างกันทั้งในด้านฐานะ เศรษฐกิจ การศึกษา และระดับสังคม ครูผู้สอนอิสลามศึกษาจึงต้องศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เนื้อหาความแตกต่างอันมากมายให้พบและเมื่อพบแล้วจำเป็นต้องให้ความเมตตาสงสาร ต้องแก้ไข ปัญหาด้วยความเมตตาจริงใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่นใจ และความมั่นใจ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 300) องค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

(الحجرات الآية : 10)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกันในระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้า และจงยำเกรงอัลลอฮ์ เกิด เพื่อพวกเจ้าจะได้รับความเมตตา” (อัลหุจรอต : 10)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้น เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชนผู้ศรัทธา โดยเฉพาะด้านความ มีเมตตา ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เจาะจงสรรเสริญท่านไว้ในอัลกุรอาน ว่า

﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ

بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ (التوبة الآية : 128)

ความว่า “แท้จริงมีเราะฮ์สูลคนหนึ่งจากพวกท่านเอง ได้มาหาพวกท่านแล้ว เป็น ที่ลำบากใจแก่เขาในสิ่งที่พวกท่านได้รับความทุกข์ยาก เป็นผู้ห่วงใยในพวกท่าน เป็นผู้เมตตา ผู้กรุณาสงสารต่อบรรดาผู้ศรัทธา” (อัลเตาบะฮะฮ : 128)

การเป็นเราะสุลแห่งมุฮัมมัด ﷺ นั้นแผ่ความเมตตาทั่วถึงทุกด้าน ดังอัลกุรอาน ยืนยันว่า

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (الأنبياء الآية : 107)

ความว่า “เราได้แต่งตั้งท่านเพื่ออื่นใด นอกจากเพื่อความเมตตาแก่ประชาชาติทั้งหลาย” (อัลอัมบิยาอ : 107)

ท่านเราะสุล ﷺ ได้เน้นให้เห็นถึงความจำเป็นที่สังคมแห่งอิสลามต้องมีความรักให้เอื้อกัน เสียสละ และมีความเมตตาต่อกัน ประหนึ่งเรือนร่างเดียวกัน ดังที่ท่านนุอมาน บุตร บะซีร์ กล่าวว่ ท่านเราะสุล ﷺ กล่าวว่

)

¹ ((

ความว่ “อุปมาผู้ศรัทธา ในความรัก ความมีเมตตา และความสงสารของพวกเขา อุปมัยเรือนร่างเมื่ออวัยวะหนึ่งอวัยวะใดเจ็บปวด ก็ทำให้ร่างกายทุกส่วนเจ็บปวดไปด้วยการนอนไม่หลับและเจ็บไข้ไม่สบาย”

นบีมุฮัมมัด ﷺ นั้น ท่านเป็นผู้มีเมตตาขึงต่อผู้อ่อนแอ ผู้ซึ่งต้องการความเอ็นดู ผู้ที่โกล้และโกล และเด็ก ผู้เข้มแข็งและผู้ผู้อ่อนแอ ทั้งมนุษย์และสัตว์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติต่อบรรดาประชาชาติของท่านด้วยความเมตตาเปี่ยมไปด้วยความรัก โดยปราศจากการดูแคลนและข่มเหง (กรมวิชาการ, 2532 : 6) ดังหะดีษที่ว่

)

:

² ((

:

¹ หะดีษบันทึกโดย Ahmad , 1980 หะดีษหมายเลข 18036

² หะดีษบันทึกโดย Abu Dawud ,1986 หะดีษหมายเลข 5213

ความว่า “อัครเราะอู บิน ฮาบิส ได้เห็นท่านนบี ﷺ จูบหะซัน เขา (อัครเราะอู) จึงกล่าวว่า ความจริงฉันมีลูกชายสิบคน แต่ฉันยังไม่เคยจูบคนไหนเลย ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า : แท้จริงผู้ที่ไม่มีความเมตตาต่อผู้อื่นเขาจะไม่ได้รับความเมตตา ”

ตัวอย่างของท่านเราะสูล ﷺ ที่เปี่ยมไปด้วยความเอ็นดูเมตตา รายงานจากหะดีษบันทึกโดยบุคอรี

· :))
: . : .
:
1((: .

ความว่า “จากท่านอนัส ¹แจ้งว่า เมื่อท่านเราะสูล ﷺ อพยพมาถึงมะดีนะฮ์ ท่านอับดุลลอฮฺ (พ่อเลี้ยงของอนัส) ก็จูงมือฉันไปพบท่านเราะสูล ﷺ และกล่าวว่า “โอ้ท่านเราะสูล ﷺ แท้จริงอนัสเป็นเด็กที่อัจฉริยะ ขอท่านโปรดรับอนัสไว้เพื่อรับใช้ท่านด้วยเถิด” ท่านอนัสเล่าต่อไปอีกว่า “แล้วฉันก็ได้อยู่รับใช้ท่านเราะสูลในยามที่ท่านอยู่ที่บ้าน และในระหว่างการเดินทาง ฉันขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮฺว่า ท่านไม่เคยพูดกับฉันเลยว่า “ทำไมทำสิ่งนั้น อย่างนั้น อย่างนี้ ? ” และท่านก็ไม่เคยพูดกับฉันเลยว่า “ทำไมถึงไม่ทำสิ่งนั้น อย่างนั้น อย่างนี้ ? ”

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นมีความเมตตาสงสารต่อทุกคนที่อยู่รอบข้าง จากเหตุการณ์ในหะดีษจะเห็นได้ว่า เมื่ออนัสมาอยู่เพื่อที่จะรับใช้ท่านนบี ﷺ ทั้งที่บ้านและตอนที่ท่านเดินทาง แต่ท่านนบี ﷺ เองไม่เคยที่จะสั่งอนัสทำอะไรให้ท่าน เพราะความเมตตาสงสารของท่านนบี ﷺ ที่มีต่ออนัสนั่นเอง

อิสลามยังให้ความสำคัญกับคุณลักษณะการเป็นผู้มีความเมตตาสงสาร เพราะอิสลามเป็นศาสนาที่มีความเอ็นดูเมตตาและช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม เนื่องจาก

1. มนุษย์ย่อมมีความเป็นพี่น้องกันในฐานะเป็นมนุษย์ด้วยกัน อิสลามต้องการให้

¹ หะดีษบันทึกโดย Muslim .1972 หะดีษหมายเลข 5966

มนุษย์ทั้งหลายรักใคร่สนิทสนมกัน ให้หัวใจมีความกรุณาต่อแผ่เมตตาต่อกันแผ่กระจายออกไปทั่วทุกคน เพื่อให้พวกเขาได้สงสารและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2. ทุกคนในสังคมนั้นต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ดังนั้นจะต้องตั้งตนอยู่ในคุณธรรม ความดีโดยสม่ำเสมอ ต้องต่อต้านสิ่งเลวร้ายทั้งปวง และต้องเรียกร้องไปสู่ความดี ช่วยเหลือกันในเรื่องความดีและการข่มขู่ขอลงโทษ อย่าได้กระทำการใดๆ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสังคม ดังกล่าวนี้แหละจะทำให้ท่านเป็นมุสลิมที่เกื้อกูลต่อผู้อื่นในการสร้างประโยชน์สุข และขจัดความชั่วร้าย

ส่วนหนึ่งจากลักษณะความเมตตารักใคร่เกื้อกูลซึ่งกันและกันในอิสลามนั้นมีดังต่อไปนี้ (สายสัมพันธ์, 2539 : 57-59)

1. เมื่อรถไฟหรือรถยนต์โดยสาร มีผู้โดยสารแออัดขัดเคืองกันมากมาย และในรถยนต์หรือในรถไฟนั้น มีผู้อ่อนแอหรือผู้เจ็บป่วยไม่มีที่นั่ง เช่นนี้ก็ได้อาศัยเป็นผู้เมตตาปรานี

2. เมื่อเป็นผู้มั่งมี และให้ความช่วยเหลือคนป่วยที่เป็นผู้คนยากจนขาดคน นำเขาไปรักษาพยาบาลหรือบริจาคทรัพย์สร้างค่ายผู้ป่วยหรือสถานพยาบาล ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตา

3. เมื่อครอบครัวหนึ่งครอบครัวใดมีส่วนในการเลี้ยงดูอุปการะเด็กกำพร้า เพื่อให้เขาเติบโตใหญ่ขึ้นมา มีอนาคตที่แจ่มใส ครอบครัวนั้นก็ก็เป็นครอบครัวที่มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อกันแล้ว

4. เมื่อท่านอ่อนโยนต่อคนรับใช้ของท่านให้ความคุ้มครองเขาอย่างดี ให้เขาอาศัยอยู่ในบ้านประดุจเป็นพี่น้องกัน เช่นนี้ก็ได้อาศัยเป็นผู้ใจบุญ มีเมตตา

5. เมื่อผู้มีคุณธรรมริบให้ความช่วยเหลือครอบครัวของผู้ที่พ่อบ้านเขาสิ้นชีวิตหรือให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ถูกไฟไหม้ หรือครอบครัวที่เรือสวนไร่นาของเขาถูกน้ำท่วมเสียหาย นั่นก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารีของเขาเช่นกัน

6. เมื่อพลเมืองดีได้สละทรัพย์สินส่วนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือครอบครัวของผู้อื่น หรือใช้หนี้แทน หรือช่วยค่ารถ ค่าเรือให้เขาได้เดินทางกลับสู่บ้านเกิดเมืองนอน

7. เมื่อคบค้าสมาคมกับคนยากจน ให้เกียรติและไม่แสดงอาการอวดโตข่มพวกเขาไปถามถึงเขาเมื่อไม่ได้พบหน้ากันหลายวัน เวลาเขาป่วยก็ไปเยี่ยมเยียน เมื่อเขามีความสุขก็ร่วมแสดงความดีใจ ถ้าหากเขาประสบกับความทุกข์เศร้าโศกก็ร่วมแสดงความเสียใจด้วย ดังกล่าวนี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นมุสลิมที่มีเมตตาธรรม

และในอัลกุรอาน ได้มีการกระตุ้นเตือนให้มนุษย์นั้นมีความเมตตาจากหลายๆ อายะฮ์ด้วยกัน เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا
الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ﴾ (البقرة الآية : 83)

ความว่า “และจงรำลึกถึงขณะที่เราได้เอาคำมั่นสัญญาจากวงศ์วานอิสราเอลที่ว่า
พวกเขาจะต้องไม่เคารพสักการะนอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น และจงทำดีต่อบิดา
มารดา ญาติที่ใกล้ชิด เด็กกำพร้า และขัดสน และจงพุดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี
และจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงชำระชะกาด แต่แล้วพวกเขาก็ผินหลังให้
นอกจากเพียงเล็กน้อยในหมู่พวกเขาเท่านั้น และพวกเขาก็กำลังผินหลังให้อยู่”
(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 83)

﴿وَيُطْعَمُونَ أَلْطَعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا﴾ (الإنسان الآية : 8)

ความว่า “และพวกเขาให้อาหารเนื่องด้วยความรักต่อพระองค์แก่คนยากจน เด็ก
กำพร้าและเชลยศึก” (อัลอินซาน : 8)

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ
وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾
(البقرة الآية : 177)

ความว่า “หาใช่คุณธรรมไม่ การที่พวกเขาหันหน้าของพวกเขาก็ไปทางทิศ
ตะวันออกและทิศตะวันตกแต่ว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวัน
ปรโลก และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์และนบีทั้งหลาย และบริจาค
ทรัพย์ต่างๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิทและบรรดาเด็กกำพร้า
และแก่บรรดาผู้ยากจนและผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และบรรดาผู้ที่มาขอและบริจาค
ในการไถ่ทาส และเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระชะกาด และ(คุณธรรมนั้น)

คือบรรดาผู้ที่รักษาสัญญาของพวกเขาโดยครบถ้วน เมื่อพวกเขาได้สัญญาไว้ และ บรรดาผู้ที่อดทนในความทุกข์ยาก และในความเดือดร้อนและขณะต่อสู้ใน สมรภูมิ ชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่พุดจริง และชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่มีความยำเกรง” (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 177)

ทั้งหมดที่กล่าวนี้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความเมตตา ที่มุสลิมพึงมี มุสลิมจะต้องแสดงความเมตตากรุณาด้วยวาจาและการปฏิบัติ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้

¹ (())

ความว่า “บรรดาผู้เมตตาฉันนั้น เขาจะได้รับความเมตตาจากอัลเราะหฺมานสูงเจ้าจง เมตตาต่อผู้อยู่บนหน้าแผ่นดิน พวกเจ้าจะได้รับความเมตตาจากผู้อยู่บนท้องฟ้า”

ความเมตตากรุณาเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของผู้ศรัทธาในพระเจ้า เพราะ อัลลอฮฺ ﷻ ทรงมีคุณลักษณะกรุณาปรานี ทรงเมตตาเสมอ มุสลิมจะต้องยึดมั่นในคุณลักษณะที่ดี งามเหล่านี้ ให้คงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจและปฏิบัติจนเป็นนิสัย สิ่งที่จะตามความเมตตามาก็กุศล ทานหรือการบริจาค และวาจาไพเราะ

ในทางตรงกันข้าม อิสลามห้ามเรื่องการมีใจแคบเพราะคนใจแคบลืมนความโปรด ปรานของอัลลอฮฺ ห้ามเรื่องการเห็นแก่ตัว โหดเหี้ยม การก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น วิธีที่จะ ป้องกันตนให้พ้นจากความชั่ว คือ จะต้องปฏิบัติตามคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน และแนวทาง (สุนนะฮฺ) ของท่านนบี ﷺ และควรจำคำสอนของท่านนบี ﷺ ให้ขึ้นใจว่า “อัลลอฮฺจะไม่ทรงเมตตา แก่ผู้ที่ไม่เมตตาเพื่อนมนุษย์”

²(())

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮฺทรงรักความอ่อนโยนในกิจการทั้งปวง”

¹ หะดีษบันทึกโดย Abu Dawud ,1986 หะดีษหมายเลข 4937 ; al-Tirmidhi, 1983 หะดีษหมายเลข 1928 (สำนวนที่อ้างเป็นของ Abu Dawud)

² หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy , 1987 หะดีษหมายเลข 5886

จะเห็นได้ว่าความเมตตาสงสารนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม เนื่องจากเมื่อบุคคลมีความเมตตาสงสารต่อกัน เขาย่อมมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้เป็นสิ่งที่อิสลามนั้นส่งเสริมเป็นอย่างยิ่งให้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลทุกคน โดยเฉพาะครูอิสลามศึกษาที่จะต้องมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับบุคคลหลายๆ กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน เพื่อนครู ตลอดจนบุคคลทั่วไปในสังคม ดังนั้น ครูอิสลามศึกษาจึงควรที่จะต้องมีแบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นเกี่ยวกับความเมตตาสงสาร

2.3.3.2 มีสัจจะ ()

สัจจะหรือความจริงใจนั้นได้รวมเอาความจริงแท้ ตรง หรือไม่คดโกงต่อสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้เข้าด้วยกัน คือ จริงต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบคือ ใฝ่ใจได้ จริงต่อคำพูดหรือรักษาคำพูด รักษาสัญญา จริงต่อบุคคลคือซื่อตรง ซื่อสัตย์ และจริงต่อความดี คือตั้งใจทำดี สนับสนุนคนดี สุจริตยุติธรรมหรือเที่ยงธรรม ไม่ทรยศผู้อื่น และไม่ยกย่องคนชั่ว ผู้ที่มีสัจจะจะไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก สับปลับ หรือกลับกลอก (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะหมะฟูร, 2532 : 49)

การมีสัจจะนั้นเป็นความจำเป็น () ทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่มีต่ออัลลอฮฺ หรือต่อเพื่อนมนุษย์ก็ตาม และการมีสัจจะนี้เป็นปัจจัยของการยำเกรงต่ออัลลอฮฺ (อับดุลฮาгим วันแอเลาะ, ม.ป.ป. : 24) ความสัจจะจริงนั้นไม่ได้หมายความว่าเราจะหลีกเลี่ยงจากการพูดโกหกเท่านั้น แต่หมายความว่าเราจะต้องทำหน้าที่ของเราอย่างซื่อสัตย์ และไม่ดำเนินชีวิตเพียงเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่จะต้องทำเพื่อบุคคลต่างๆ ซึ่งเราเป็นหนี้ต่อเขาในเรื่องสุขภาพ ทรัพย์สิน ทรัพย์สมบัติ ความรู้และความก้าวหน้าของเรานั้นก็จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของเราต่อบิดามารดา ญาติพี่น้อง และหน้าที่สำคัญที่สุดคือต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมที่เราอยู่ และต่อชาติ ความสัจจริงนั้นยังหมายความว่าเราจะต้องซื่อสัตย์ต่อนายจ้างและปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายไว้ให้กระทำอย่างเต็มความสามารถ เพราะว่าการจ้างนั้นเป็นการทำสัญญาชนิดหนึ่ง ในทำนองเดียวกัน หากว่าเราเป็นนายจ้างเราก็จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อลูกจ้าง และคนรับใช้ของเราโดยจ่ายค่าจ้างให้เขาตามกำหนด ให้รางวัล และสนับสนุนเขาเมื่อปฏิบัติงานได้ผลดี ความรักในความสัจจริงนั้นควรจะเป็นสิ่งที่ชักนำเราให้ปฏิบัติตามสัญญาและข้อตกลง ความสัจจริงนั้นหมายความว่าเราจะต้องมองเห็นความดีของผู้อื่น เราจะต้องไม่เพ่งเล็งแต่เฉพาะข้อบกพร่องของผู้อื่นเท่านั้น แต่เราจะต้องเห็นความดีของเขาด้วยความสัจจริงหมายความว่าข้างนอกเรา เราจะต้องไม่แตกต่างจากภายใน ความสัจจริงนั้นรวมไปถึงหน้าที่ที่จะต้องหลีกเลี่ยงจากการเป็นพยานเท็จ

ครูสอนอิสลามศึกษาจำเป็นต้องเป็นคนมีสัจจะ คำพูดที่กล่าวออกมาไม่ว่าจะพูดกับหัวหน้างาน หรือแก่ผู้เรียนหรือบุคคลทั่วไป ต้องเป็นคำพูดที่น่าเชื่อถือ นำรับฟัง แล้วนำไปขยายต่อไปได้อย่างถูกต้องในวงกว้างได้ คำพูดของครูผู้สอนอิสลามศึกษาจึงต้องเป็นกุศลทานที่ทุกคนนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่าง มีสาระเป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันต่อไปได้ ดังนั้น ถ้าหากครูสอนอิสลามศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว การใช้วาจาละเมิดผู้อื่นจักไม่บังเกิดขึ้น หัวหน้ามั่นใจได้ว่าข้อเขียนหรือรายงานการปฏิบัติงานในหน้าที่ของครูผู้สอนอิสลามศึกษา คือ รายงานที่เป็นจริง เพื่อนร่วมงานที่ทำงานด้วยกันจึงทำงานและพูดคุยได้อย่างสนิทใจ ไม่มีสิ่งอื่นใดแอบแฝง ไม่มีข้ออวดอ้างความดีของตนคนเดียว ข้อสำคัญที่สุดคือ ผู้เรียนสามารถนำเอาสาระที่ได้รับจากครูผู้สอนไปสร้างเจตคติที่ดีและก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีตามมา (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ , 2546 : 297)

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอานเกี่ยวกับความมีสัจจะไว้ว่า

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوْا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ﴾ (التوبة الآية : 119)

ความว่า “โอ้ศรัทธาชนทั้งหลาย พึงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด และจงอยู่ร่วมกับบรรดาผู้ที่พูดจริง” (อัตเตาบะฮ์ : 119)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสัญญาว่า บรรดาผู้ที่มีสัจจะนั้นจะได้อยู่ร่วมกับบรรดานบีในวันกิยามะฮ์ ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اٰتَعَمَّ اللّٰهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ...﴾ (النساء الآية : 69)

ความว่า “และผู้ที่เชื่อฟังอัลลอฮ์ และเราะซูลแล้วชนเหล่านี้จะอยู่ร่วมกับบรรดาผู้ที่อัลลอฮ์ทรงกรุณาเมตตาพวกเขา อันได้แก่บรรดานบี บรรดาผู้ที่เชื่อโดยคุณฐิ บรรดาผู้ที่เสียชีวิตในสงคราม และบรรดาผู้ที่ประพฤติดี ” (อันนิสาอ์ : 69)

ท่านนบี ﷺ ทรงชี้ให้เห็นว่า สัจจะนั้นเป็นมูลฐานแห่งความดี หรือเป็นเหตุแห่งความดี ส่วนการไม่มีสัจจะ (โกหก) นั้น จะนำมาซึ่งความชั่ว ความบัดสี

จากอับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด กล่าวว่า : ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

1((.))

ความว่า “แท้จริงการมีศัจจะ จะนำพาไปสู่การทำความดีและแท้จริงความดีนั้น จะนำพาไปสู่สรวงสวรรค์”

การมีศัจจะจึงเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม และมีความจำเป็นสำหรับครูอิสลามศึกษา เพราะการมีศัจจะจะเป็นปัจจัยของการขำเกรงต่ออัลลอฮ์ เมื่อครูอิสลามมีจริยธรรมการมีศัจจะ ครูอิสลามศึกษาก็จะทำหน้าที่ของเขาอย่างซื่อสัตย์ ไม่ใช่เพียงแค่การดำเนินของตนเองเท่านั้นแต่จะต้องทำเพื่อบุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบข้างด้วย ทั้งนักเรียน เพื่อนครู และบุคคลทั่วไปในสังคม

2.3.3.3 นอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ยะโส โอ้อวด ()

นอบน้อมถ่อมตน มาจากคำว่า ไม่หยิ่ง ยะโส โอ้อวด มาจากคำว่า ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยนำเสนอจริยธรรม นอบน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ยะโส โอ้อวด คือ โดยยึดจาก หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัย

การถ่อมตนคือ ความเป็นกลางระหว่างความต่ำต้อยกับความอหังการ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงปรามความอหังการทุกรูปแบบ กล่าวคือ จะออกมาในรูปของกริยาทำทาง เช่น การเดินอย่างโอหัง หรือคำพูด เช่น คุยโวก็ตาม (อัศดุลฮาгим วันแอะเลาะ , ม.ป.ป. : 40) คำชี้แจงของอัลกุรอานเกี่ยวกับลักษณะของบรรดาผู้ที่ภักดีก็คือ คุซอ์หรือนอบน้อมถ่อมตน สุขุมเยือกเย็น เสริมสร้างลักษณะความอดทนให้เสมือนเป็นเครื่องประดับและให้เป็นคุณสมบัติอันดีงาม (ยูซุฟ กอรรอดอวีซี , ม.ป.ป. : 93)

คุณธรรมในด้านนอบน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ยะโส โอ้อวด เป็นคุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะครูผู้สอนอิสลามศึกษาด้วยแล้วเป็นจรรยาบรรณจำเป็นต้องมีเป็นอย่างยิ่ง เพราะครูคือบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน หากครูมีคุณลักษณะข้อนี้ บุคลิกในช่วงแห่งการเรียนรู้อ ผู้เรียนย่อมสั่งสมเข้าเป็นคุณลักษณะนิสัยส่วนตัวของตนจนกลายเป็นบุคคลอันพึงประสงค์ของสังคมในที่สุด (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 299)

¹ หะดีษบันทึกโดย Muslim ,1972 หะดีษหมายเลข 6589

หลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัส เกี่ยวกับ ความอ่อนนุ่ม ถ่อมตน และไม่ให้เย่อหยิ่ง ยะโส อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอายะฮ์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ۚ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ (الإسراء الآية : 37-38)

ความว่า “และอย่าเดินบนแผ่นดินอย่างเย่อหยิ่ง แท้จริงเจ้าจะแยกแผ่นดินไม่ได้เลย และจะไม่บรรลุความสูงของภูเขาทั้งหมดนั้น” (อัลอิสรออ : 37-38)

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ (لقمان الآية : 18)

ความว่า “และเจ้าอย่าหันแก้ม (ใบหน้า) ของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่างยะโส และอย่าเดินไปตามแผ่นดินอย่างไร้มารยาท แท้จริงอัลลอฮ์มีทรงชอบทุกผู้ที่ยิ่งจองหอง และผู้คุยโวโอ้อวด” (ลุกมาน : 18)

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ (غافر الآية : 60)

ความว่า “และพระเจ้าของพวกเจ้าตรัสว่า จงวิงวอนต่อข้า ข้าจะตอบรับแก่พวกเจ้า ส่วนบรรดาผู้โอ้อวดต่อการเคารพภักดีแก่ข้า นั้น จะเข้าไปอยู่ในนรกอย่างต่ำต้อย” (ฆอฟิร : 60)

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

)

1 ((

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงประทานวะฮีย์ให้นั้น มีการถ่อมตนซึ่งกันและกัน ไม่มีมือหังการต่อกัน และไม่มีการละเมียดชิบไต่ของกันและกัน”

¹ หะดีษบันทึกโดย Muslim ,1972 หะดีษหมายเลข 7159

ท่านเราะสูล ﷺ ได้ชี้ให้เห็นว่า ผลตอบสนองของผู้หังการนั้นคือ ชวนนรก ดังที่
ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

¹ (())

ความว่า “พึงรู้ว่า ฉันขอบอกกับท่านทั้งหลายถึงชานนรกว่า ชานนรกคือบรรดา
ผู้ที่ชอบวิวาท ชอบความประพฤติทราม ไม่มีมารยาทเป็นผู้หังการ”

ความนอบน้อมถ่อมตนเป็นบุคลิกลักษณะที่แสดงออกมาจากหัวใจอันยอมสยบ
กับพระเจ้า นั่นคือ เขาไม่ยึดตำแหน่งศักดิ์ศรี ยศฐานันดาศักดิ์ หรือฐานะอันยิ่งใหญ่ของตนเอง
มาเป็นเครื่องกีดกันระหว่างปวงชน และลดตัวลงมาเสมอกับผู้ที่มุ่งยกย่องเขา ไม่ทำตัวให้สูงกว่า
ในทุกกรณี รู้จักยกย่องผู้อื่น ยอมรับความเห็นที่ถูกต้องของผู้อื่นโดยไม่เลือกที่จะเป็นผู้ใด ไม่มอง
ผู้อื่นว่าต่ำต้อยกว่าตัวเอง (มีรวาน สะมะอุน, ม.ป.ป. : 108)

แบบอย่างความนอบน้อมถ่อมตนของท่านนบี ﷺ เกี่ยวกับความนอบน้อมถ่อมตน
ความง่ายคายและความเมตตาปราณีของท่าน บรรดาผู้ที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยและมีโอกาสได้พบเห็น
ท่านทั้งหลายต่างก็เห็นพ้องกันว่าท่านเป็นบุคคลที่มักเริ่มทักทายการกล่าวสวัสดีต่อเหล่าสหาย
หรือเศาะหาบะฮ์ของท่านก่อน ท่านจะปฏิบัติตนอย่างเต็มที่ต่อผู้ที่สนทนาด้วยไม่ว่าจะเป็นเด็ก
หรือผู้ใหญ่ และเมื่อจับมือให้สวัสดีกับผู้ใด ท่านก็จะไม่เป็นฝ่ายดึงมือออกก่อน เมื่อท่านเดินมา
ยังสถานที่ที่มีการชุมนุมใดๆ ท่านก็จะนั่งลงในแถวสุดท้ายสุด ที่บรรดาสหายของท่านนั่งอยู่ก่อน
แล้ว ท่านเคยเดินไปเทศนาและเคยแบกสินค้าไปขายด้วยตัวเอง ท่านไม่เคยแสดงการหยิ่งทะนงตัว
หรือรังเกียจต่ออาชีพลูกจ้างหรือกรรมกรเลย เช่นกันท่านยังเคยร่วมสร้างมัสยิดอัลมะดีนะฮ์ หรือ
ร่วมสร้างสนามเพาะ ท่านมักตอบรับคำเชิญของทั้งผู้เป็นไทและทาสด้วยดีเสมอ ท่านยินดีรับคำ
ขอโทษ เคยปะเย็บเสื้อผ้า และซ่อมรองเท้า และช่วยเหลืองานบ้าน เคยขึ้นผูกเชือกบนหลังอูฐ
ร่วมรับประทานอาหารพร้อมกับคนใช้ ช่วยเหลือในความต้องการของผู้อ่อนแอและยากไร้ และ
เคยนั่งบนพื้นดิน (อับดุลลอฮ์ นาซิห์ อุลวาน, 2547 : 51-52)

การนอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ขะโสโอ้อวด เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ
อีกประการหนึ่งที่ควรปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น และครูอิสลามศึกษาควรนำแบบอย่าง
ความนอบน้อม ถ่อมตน ไม่หยิ่งขะโสโอ้อวดนี้ ปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เพื่อนครู
และสังคม

¹ บันทึกโดย al-Bukhariy ,1987 หะดีษหมายเลข 5932

จะเห็นได้ว่า แบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น มีความจำเป็นที่ครูอิสลามศึกษาจะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิต สัมพันธ์กับบุคคลทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน เพื่อนครู ตลอดจนบุคคลทั่วไปในสังคม ได้อย่างมีความสุข

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบอย่างทางจริยธรรมของครู ดังต่อไปนี้

ณรงค์ เพ็ชรเส็ง (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของครูประถมศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชตามทัศนะของครูและผู้บริหาร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากครูและผู้บริหาร โดยแยกศึกษา 3 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการปฏิบัติตน และด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ผลการวิจัย พบว่า ครูประถมศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมตามทัศนะของครูและผู้บริหาร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับที่เป็นแบบอย่าง ร้อยละ 72.32 โดยมีการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นมีค่าร้อยละสูงที่สุด ร้อยละ 83.43 รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติตน ร้อยละ 69.50 และด้านการปฏิบัติงาน ร้อยละ 68.87 ตามลำดับ

ธีระนาถ กลิ่นชื่น (2541) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับจริยธรรมของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมจริยธรรมข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ จังหวัดนครราชสีมาอยู่ในระดับสูงมากและสูง เมื่อจำแนกตามสถานภาพ เพศ ค่าใช้จ่ายต่อเดือน ประสิทธิภาพการทำงาน อยู่ในระดับสูงมากและสูงเช่นเดียวกัน

สมพร สอนสนาม (2543) ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของครู อาจารย์ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหารและครู โดยแยกศึกษา 3 ด้าน คือ การพัฒนาตนเอง การพัฒนางาน และการพัฒนาสังคม ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการครู โดยส่วนรวมและจำแนกตามสถานภาพตำแหน่งเห็นว่า ครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด มีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีรายชื่อที่มีความคิดเห็นด้วยในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุด จำนวน 2 ชื่อ ในแต่ละด้านตามลำดับ ดังนี้ การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับโอกาสต่างๆ มีวินัยประพฤติตนปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู ตลอดจนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง สั่งสอนอบรมนักเรียนด้วยความรักความเมตตาอย่างเท่าเทียมกัน ใช้เหตุผลและ

หลักธรรมประกอบการตัดสินใจเพื่อลงโทษนักเรียน สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้อื่นเป็นพลเมืองดี และการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่าครู อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา มีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ศวิณี ปาลกะวงษ์ ณ อยุธยา (2544) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของครูให้แก่ นักเรียน ระดับประถมศึกษา กลุ่มบูรพา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากครูในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มบูรพา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูประถมศึกษา กลุ่มบูรพา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอิทธิพลของสื่อมวลชน ส่วนด้านการเรียนการสอน ด้านการประพฤติปฏิบัติของครู ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนนักเรียน และด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

ศรีบุตร ปัญญารัตน์ (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ พฤติกรรมด้านจริยธรรมของครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมพฤติกรรมจริยธรรมของครูผู้สอนภาษาไทยดีทุกด้าน และจากการประเมินตนเองของครูผู้สอนภาษาไทยอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกด้าน มีอยู่ด้านเดียวคือ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับต่ำ แต่โดยภาพรวมแล้วจะอยู่ในระดับปานกลาง

สำเภา นรสิงห์ (2544) ทำการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียนกับจริยธรรมของครูฝ่ายปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจาก ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองและครูฝ่ายปกครอง ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมการบริหารต่างกัน มีพฤติกรรมในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน
2. ครูซึ่งผู้บริหารมีพฤติกรรมการบริหารแบบการสนับสนุนการจัดกิจกรรมแบบการให้มีส่วนร่วมและแบบการสั่ง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมมากกว่าครูซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนมีพฤติกรรมแบบการมอบอำนาจ

3. ครูซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนมีพฤติกรรมกรรมการบริหารแบบการให้มีส่วนร่วมมีทัศนคติเชิงจริยธรรมสูงกว่าครูซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนมีพฤติกรรมกรรมการบริหารแบบการสั่ง

4. ผู้บริหารซึ่งมีแบบพฤติกรรม การบริหารต่างกัน มีพฤติกรรมในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

5. ครูซึ่งผู้บริหารมีแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

6. ครูซึ่งผู้บริหารมีแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มีประสิทธิผลสูง มีทัศนคติเชิงจริยธรรมสูงกว่าครูซึ่งผู้บริหารมีแบบพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มีประสิทธิผลต่ำ

7. ตัวแปรที่คาดว่าเกี่ยวข้องสามารถทำนายจริยธรรมของครูได้เพียง 2-7 %

กิตติคำไคร์ตัน (2545) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมของครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก โดยทั้งภาพรวมและรายด้าน ยกเว้น ด้านความมีระเบียบวินัยที่พบว่า มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนปัญหาการเรียนการสอน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ส่วนความต้องการในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรม พบว่า ด้านความซื่อสัตย์สุจริตมีความต้องการในการส่งเสริม 3 อันดับแรก คือ การส่งเสริมให้นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต การยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี และ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรับผิดชอบมีความต้องการในการส่งเสริม 3 อันดับแรก คือ การมอบหมายงานให้นักเรียนรับผิดชอบทั้งงานส่วนตัว และส่วนรวม การให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการลงมือปฏิบัติจริง และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีระเบียบวินัยมีความต้องการในการส่งเสริม 3 อันดับแรก คือ ฝึกระเบียบวินัยนักเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน การยกย่องชมเชยนักเรียนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และการอบรมนักเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ด้านความเสียสละมีความต้องการในการส่งเสริม 3 อันดับแรก คือ การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน ชุมชน ในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เน้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสียสละและความไม่เห็นแก่ตัว และการยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณนักเรียนที่เสียสละเพื่อส่วนรวม

ปรีดา แสงศรีจันทร์รัตน์ (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขาคกรจ จังหวัดสระแก้ว โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า

1. บทบาทที่เป็นจริงของครูผู้สอนวิชาพุทธศาสนา ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน โดยรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการติดตามผล

2. บทบาทที่คาดหวังของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในกาส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการติดตามผล และด้านการอบรมสั่งสอน

3. บทบาทที่เป็นจริงของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกันในด้านอบรมสั่งสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

4. บทบาทที่คาดหวังของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามความคิดเห็นของผู้ปกครองและนักเรียน พบว่า โดยรวมและทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

5. บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรวมและทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

เกศินี บุญพินิจ (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า ระดับจริยธรรมของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยรวมและรายด้าน ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเมตตากรุณา อยู่ในขั้นที่ 5 คือ ยึดหลักคำมั่นสัญญาบนความมีเหตุผล และเมื่อจำแนกตามเพศของครูชายและครูหญิง จำแนกตามสภาพเศรษฐกิจของครูที่มีรายได้ต่ำและรายได้สูง โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วริทธิ จันทร์ทามิ (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของครูโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองคาย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจาก นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา โดยแยกศึกษา 4 ด้าน คือ พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมต่อโรงเรียน พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมต่อนักเรียน พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมต่อวิชาชีพครู และพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมต่อสังคม ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมและจริยธรรมของครูอยู่ในระดับมากทุกพฤติกรรม เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียน ผู้ปกครองและคณะกรรมการ

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่มีต่อพฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของครู โรงเรียนเอกชน โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วาสนา เชื้อหมอดู (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรมของครูในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ในด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน ผลการวิจัยพบว่า ครูในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดมหาสารคาม มีระดับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมากในทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบเพศ อายุ สถานภาพสมรส ตำแหน่งและหน้าที่ วุฒิการศึกษา ระดับตำแหน่งและอายุราชการ มีการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

อัมพร เรืองศรี (2547) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 ส่วนมากมีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับเหนือกฎเกณฑ์ โดยอยู่ในชั้นหลักการยึดอุดมคติสากลอยู่ในชั้นที่ 6 จำนวน 4 ด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความประหยัด ความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู ด้านความอดทน และชั้นหลักการทำตามคำมั่นสัญญา อยู่ในชั้นที่ 5 มีด้านความเมตตากรุณา ส่วนระดับตามกฎเกณฑ์ ชั้นหลักการทำตามหน้าที่ของสังคม อยู่ในชั้นที่ 4 มี 3 ด้าน เรียงตามลำดับ ดังนี้ คือ ด้านความมีวินัย ด้านความยุติธรรม ด้านความขยัน และเมื่อเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของครูที่มีรายได้น้อยและรายได้มากมีเหตุผลเชิงจริยธรรมทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จิรัชย์ ศรีทา (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพความมีจริยธรรมของครูผู้สอนโรงเรียนมนตรีวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขียงราย เขต 3 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า สภาพความมีจริยธรรมของครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาและนักเรียนมีความคิดเห็นว่า สภาพความมีจริยธรรมของครูผู้สอนโดยรวม เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยคะแนนจากมากไปหาน้อยดังนี้ ความซื่อสัตย์ ความอดสาหัส ความสามัคคี ความรับผิดชอบ และความยุติธรรม ส่วนการพัฒนาจริยธรรมของครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาและนักเรียน เห็นว่า สามารถช่วยแก้ไขปัญหาด้านความประพฤติของครูได้ โดยทำให้ครูมีความประพฤติที่ดีขึ้นและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม มีความเป็นระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ครูมีเหตุผลกับนักเรียนมากขึ้น และครูเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน

ชญญาภรณ์ สมบูรณ์ (2548) ศึกษาเกี่ยวกับ คุณลักษณะของครูที่ดีตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี ด้านคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ด้านวิชาชีพ และด้านบุคลิกภาพตามลำดับ ในด้านคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนให้ความสำคัญเรื่องมีความสามารถอธิบายบทเรียนให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี และนักเรียนสามารถสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการเรียนได้ตลอดเวลา และด้านบุคลิกภาพ นักเรียนให้ความสำคัญเรื่องบุคลิกการแต่งกายที่ดี สะอาด เรียบร้อย เหมาะสม กาลเทศะ ใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างนักเรียนหญิงกับนักเรียนชาย เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี พบว่า ด้านบุคลิกภาพด้านวิชาชีพครู และด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนักเรียนหญิงและชาย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขนาดใหญ่กับขนาดกลางและขนาดเล็ก ส่วนใหญ่อาชีพผู้ปกครองที่แตกต่าง โดยรวมให้ความสำคัญไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ยูวดี ล้อคำ (2548) ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมด้านจริยธรรมกับความฉลาดทางอารมณ์ของครู โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมด้านจริยธรรมของครู โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูงทุกด้าน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมด้านจริยธรรมของครูกับความฉลาดทางอารมณ์ของครูโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมด้านจริยธรรมของครูในด้านความยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษานั้นจะต้องให้นักเรียนมีทั้งความรู้ ความสามารถ และควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม และครูผู้สอนมีบทบาทในการเสริมสร้างให้แก่นักเรียนเป็นอย่างมาก การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเป็นปัจจัยที่ช่วยพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และจากรายงานการวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมของครู พบว่า คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของครู เป็นคุณลักษณะอันดับต้นๆ ที่นักเรียนและบุคคลในสังคมต้องการให้มีในตัวครู และจากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับแบบอย่างทางจริยธรรมของครู พบว่า ยังมีได้มีการศึกษาถึงแบบอย่างทางจริยธรรมของครูอิสลามศึกษาดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแบบอย่างทางจริยธรรมของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส ตามทัศนะของผู้บริหารและครูอิสลามศึกษา โดยศึกษาตามคุณลักษณะจรรยาธรรมตามหลักธรรมอิสลามของครูอิสลามศึกษาที่ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ด้วยเหตุผลที่ว่า คุณลักษณะจรรยาธรรมตาม

หลักธรรมอิสลามของครูอิสลามศึกษา เป็นแบบแผนที่ครูอิสลามศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ
ในปัจจุบัน และถือว่าเป็นแบบแผนทางจริยธรรมที่มีเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับครูอิสลามศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus